

Dr E. van de Wiel en W. Le Mair, ec. drs

De practijk van de nieuwe Landbouwpolitiek

Tweede, belangrijk herziene uitgave
met een voorwoord van
Dr Ir S. L. Louwes

„Practische Onderzoekingen C 1”

VAN GORCUM & COMP. N.V. (G. A. HAK & Drs H. J. PRAKKE)
TE ASSEN — MCML

INHOUD.

	blz.
VOORWOORD	7
INLEIDING	8
HOOFDSTUK I. DE DOELEINDEN VAN DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK EN DE WIJZE VAN VERWEZENLIJ KING	9
A. De gestelde doeleinden	9
B. De middelen tot het bereiken der gestelde doeleinden	10
C. Verband met de algemene prijs- en loonpolitiek	15
D. Wettelijke basis van de markt- en prijspolitiek in de landbouw	16
HOOFDSTUK II. DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK IN DE AKKERBOUW	18
Samenvatting	18
A. Marktinstututen	19
B. Markt- en prijsregelingen voor de verschillende akkerbouw- producten	19
a. Granen	19
b. Peulvruchten	23
c. Hakvruchten	24
d. Handelsgewassen	26
HOOFDSTUK III. DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK IN DE VEEHOUDERIJ	28
A. Vee en Vlees	28
Samenvatting	28
a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	28
b. Im- en exportregelingen	30
B. Melk- en zuivelproducten	30
Samenvatting	30
a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	31
b. Exportregelingen	35
C. Pluimvee en eieren	36
Samenvatting	36
a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland	37
b. Exportregelingen	38
HOOFDSTUK IV. DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK VOOR GROENTE EN FRUIT	41
Samenvatting	41
A. Marktinstututen	41
B. Marktorganisatie	42
C. Markt- en prijsregelingen in het binnenland	43
D. Exportregelingen	46
SUMMARY	48
ALPHABETISCH REGISTER	49

VOORWOORD.

Nu het stelsel van stringente maatregelen, welke tot voor kort voor de productie, de afzet en de prijs der landbouwproducten hebben gegolden, als gevolg van de gunstiger geworden marktsituatie kan worden prijsgegeven, is het antwoord op de vraag, wat van overheidswege ten aanzien van de landbouw zal worden gedaan, duidelijk geweest.

De van overheidswege gegeven toezegging, dat er naar zal worden gestreefd de boeren op het goed geleide, en sociaal en economisch verantwoorde bedrijf een redelijk bestaan te verschaffen, geeft in grote trekken het landbouwbeleid van de overheid aan. Alhoewel het bovenstaande als richtsnoer voldoende duidelijk is, doet ze bij degenen, die in nauwer contact staan met het agrarisch bedrijfsleven, vele vragen rijzen. Een direct antwoord te geven op alle opkomende vragen moet praktisch uitgesloten worden geacht. Immers, de ontwikkeling van de landbouw in een land als Nederland is niet alleen afhankelijk van de ontwikkelingsgraad van de Nederlandse landbouwer en van de goede wil en goede voornemens van diegenen, die de landbouwers moeten leiden, doch ook in hoge mate van vele natuurlijke factoren zowel in binnen- als buitenland, terwijl ook de politiek, welke door de diverse landen wordt gevoerd, voor de Nederlandse landbouw van zeer groot belang moet worden geacht.

Het is daarom een gelukkige gedachte geweest, in dit rapport niet te volstaan met een opsomming van de doeleinden en de middelen, welke de overheid ten dienste staan om de uitgestippelde politiek te effectueren, doch ook te wijzen op de veranderingen, welke sinds de oorlog hebben plaatsgevonden met betrekking tot de marktverhoudingen en de wijze, waarop zowel de overheid als de landbouw op deze veranderingen hebben gereageerd. Hieruit moge de noodzaak blijken, dat de maatregelen, welke worden beraamd steeds weer worden aangepast aan diverse uitwendige en inwendige omstandigheden.

Ook na het tot stand komen van de eindredactie van dit rapport zijn reeds weer enige wijzigingen ingetreden. Bij de bestudering van dit rapport moet dan ook steeds in gedachten worden gehouden, dat het voor wat betreft de huidige omstandigheden niet meer kan zijn dan een momentopname.

Binnen het kader van het algemeen regeringsbeleid neemt het landbouwbeleid een zeer vooraanstaande plaats in; het is daarom gewenst dat niet alleen zij die bij de landbouw betrokken zijn kennis dragen van dit beleid, doch dat ook buitenstaanders hiervan kennisnemen.

Moge dit rapport er toe bijdragen, dat diegenen, die moeten medewerken aan het tot stand komen van een gezonde ontwikkeling op agrarisch terrein en diegenen, die — alhoewel buitenstaander zijnde — daarover een oordeel moeten vellen, een dieper inzicht krijgen in deze veelzijdige materie.

De Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening,

INLEIDING.

Eind 1948 is in de Nederlandse landbouwpolitiek, en met name op het gebied van de gevoerde markt- en prijspolitiek, een geheel nieuwe richting aangekondigd. De nieuwe opzet komt in wezen neer op een verlaten van de oude, op conservering van de gegroeide verhoudingen gerichte „landbouwcrisismaatregelen”, zoals die in de dertiger jaren tot stand kwamen en waarop gedurende de oorlog en de eerste jaren daarna nog werd voortgebouwd. Daar reeds eerder was gebleken, dat de moeilijkheden in onze landbouw niet zozeer het gevolg waren van tijdelijke factoren („crisis”), doch berustten op structuurveranderingen buiten de Nederlandse landbouw, achtte men, met het verdwijnen van de toestand van schaarste, het tijdstip gekomen om over te schakelen naar een markt- en prijsbeleid, waarin het element van de aanpassing een centrale plaats inneemt. Men kan zich in de vakliteratuur op de hoogte stellen omtrent de gedachtenwisseling over en de ontwikkeling van onze landbouwpolitiek. De ontwikkeling, welke op het terrein van de markt- en prijspolitiek heeft plaatsgehad is echter dermate gecompliceerd, dat behoefte wordt gevoeld aan een globaal samenvattend overzicht van de huidige stand van zaken. Het onderhavige onderzoek is bedoeld aan deze behoefte tegemoet te komen. Het is begin November 1949 afgesloten.

HOOFDSTUK I

DE DOELEINDEN VAN DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK EN DE WIJZE VAN VERWEZENLIJING

Bij een beschrijving en analyse van de gevoerde markt- en prijspolitiek in de Nederlandse landbouw moet onderscheid worden gemaakt tussen twee elementen: de gestelde doeleinden enerzijds en de middelen tot het bereiken dier doeleinden anderzijds. De gestelde doeleinden vormen eigenlijk een onderdeel van de landbouwpolitiek; de middelen om deze doeleinden te bereiken kunnen worden gezien als het object van de markt- en prijspolitiek; deze heeft dus betrekking op de beoogde techniek.

In dit hoofdstuk zullen de algemene aspecten van de agrarische markt- en prijspolitiek worden gezien. Voor een beter begrip van de achter de gehanteerde middelen liggende motieven kan echter een globaal overzicht vooraf van de gestelde doeleinden niet worden gemist. In het kader van deze algemene aspecten past ook een enkel woord over de wettelijke basis, waarop het gevoerde beleid berust, alsmede een overzicht van de met de uitvoering der regelingen van de overheid belaste organen.

A. *De gestelde doeleinden.*

Het handhaven van de „bestaanszekerheid” van de boeren op het „goed geleide en sociaal en economisch verantwoorde bedrijf” is de in November 1948¹⁾ door de Minister gegeven formulering van een desideratum, dat sindsdien een centrale plaats in de gestelde doeleinden inneemt. Hoe ook de nadere precisering van de begrippen „bestaanszekerheid”, „goed geleid” en „sociaal en economisch verantwoord” moge uitvallen, het is duidelijk, dat de inhoud van deze begrippen en de consequenties hiervan voor de betrokkenen kunnen veranderen, naarmate de markt zich ontwikkelt van het stringent gedirigeerde organisme van tijdens en kort na de oorlog naar een vrijere vorm, welke ontwikkeling in 1949 in versneld tempo plaatsvond.

Naast dit algemene hoofddoel heeft de overheid enkele meer concrete doeleinden gesteld,

welke eveneens einde 1948 duidelijk werden uitgesproken. Hieraan zal in het kort enige aandacht worden besteed. Gestreefd zal worden naar een zekere bescherming van de bodemproductie. Bescherming, die gericht is op het handhaven van bestaande toestanden, kan echter nimmer een goede waarborg opleveren voor de genoemde bestaanszekerheid. Het is derhalve noodzakelijk, dat de vereiste aanpassing zo veel mogelijk wordt bevorderd. Eerst daarna is, waar nodig, bescherming gerechtvaardigd.

Gezien de relatieve overvloed van de factor arbeid in onze landbouw is het economisch gezien rationeel te streven naar een arbeidsintensieve agrarische productie. Teneinde de arbeidsproductiviteit en daarmee de beloning voor de factor arbeid zo hoog mogelijk op te voeren, is het tevens noodzakelijk, dat de productie zo intensief²⁾ mogelijk plaatsvindt. M.a.w. de hoeveelheid product per arbeider dient zo groot mogelijk te zijn. De overheid spreekt in dit verband van een zo intensief mogelijk gebruik van de bodem. Uiteraard stelt deze redenering voorop, dat de geproduceerde kwantiteiten in een normale afzet tot waarde kunnen worden gebracht. In concreto vindt deze gedachtengang zijn neerslag in het streven onze arbeidsintensieve veredelingsproductie (zuivelproducten, bacon, eieren), alsmede onze zeer arbeidsintensieve tuinbouw minstens op vooroorlogs niveau terug te brengen, respectievelijk te behouden.

Bovendien zijn dit de takken van agrarische productie, welke, gezien de natuurlijke omstandigheden, de ontwikkelde vakbekwaamheid en ervaring (ook op organisatorisch terrein) de meest aangewezen zijn.

Het gebrek aan harde valuta, waarmee ons land te kampen heeft, alsmede het bevorderen van een intensief gebruik van de bodem waren voor de overheid aanleiding, naast het herstel van de veehouderij en tuinbouw, met name te streven naar uitbreiding en intensivering van de

voortbrenging van dié producten, welke enerzijds bij import harde valuta kosten en anderzijds passen in het kader van de behoeften van de veehouderijsector. Zo stelt de Regering zich voor ca 1/3 deel van de vooroorlogse import van voedermiddelen te vervangen door een verhoogde binnenlandse productie (arbeidsintensieve hakvruchten). De schaarste aan harde valuta is een der oorzaken, dat ook enkele andere producten een wat bevoordeelde positie innemen, zoals bijvoorbeeld tarwe, koolzaad en suikerbieten.

B. De middelen tot het bereiken der gestelde doeleinden.

Al zullen in dit hoofdstuk de verschillende vormen van prijsvaststelling, waarvan de overheid zich bedient, nog niet uitvoerig ter sprake komen, toch is het nuttig als inleiding op onderstaande analyse van de markt- en prijspolitiek een overzicht te geven van de verschillende mogelijkheden, die er op dit gebied bestaan:

- a. *minimumprijs*; d.i. een prijs, waarbeneden het product niet mag worden verhandeld;
- b. *minimum-garantieprijs*; d.i. een prijs, waarvoor het product door de overheid wordt ingenomen, wanneer hij op de markt niet wordt gehaald (bodem in de markt);
- c. *maximumprijs*; d.i. een prijs, waarboven het product niet mag worden verhandeld;
- d. *vaste prijs*; d.i. een vastgestelde prijs, waartegen het product moet worden verhandeld;
- e. *afgeleide vaste prijs*; hiervan is sprake, indien de prijs van een product in een bepaald productiestadium is vrijgelaten, doch direct beïnvloed wordt door een vaste prijs in een verder productiestadium;
- f. *richtprijs*; d.i. een prijs, welke de overheid met de haar ten dienste staande middelen zo goed mogelijk tracht te benaderen, bijv. door manipulatie met vraag en aanbod. Enige prijsvariatie naar boven of naar beneden wordt daarbij aanvaard. Het in de nieuwe koers gebezigde begrip:
- g. *basisprijs (streefprijs)* onderscheidt zich niet van de richtprijs wat betreft de mogelijkheid van een zekere schommeling, die bij deze prijs is toegelaten, noch wat betreft de techniek tot handhaving van de prijs. Er is echter een verschil in doelstelling. De basisprijs wordt namelijk vastgesteld voor een aantal

strategische producten (meestal in de latere productiestadia: veredelingsproducten), op basis waarvan men de prijzen in de vroegere productiestadia zich „vrij” laat ontwikkelen. Het doel van de basisprijs ligt dus, anders dan bij de richtprijs, niet voornamelijk in zich zelf besloten. Men houde in het oog, dat „basis” hier niet identiek is aan „minimum”;

h. *afgeleide basisprijs*; hiervan is sprake, wanneer de prijsvorming van een product in een bepaald productiestadium is vrijgelaten, doch beïnvloed wordt door een basisprijs in een verder productiestadium.

Het komt bij een aantal producten voor, dat de prijsvorming niet rechtstreeks van overheidswege wordt geregeld, doch dat de bedrijfsgenoten zelf via andere wegen, namelijk d.m.v. fondsvorming, een zekere stabilisering van de prijsvorming trachten te bereiken. Enkele der met deze marktorganisatie verband houdende prijsregelingen zijn de volgende:

- i. *grondprijs*; deze benaming wordt gebezigd in de door het bedrijfsleven gefinancierde „garantieregeling” voor pootaardappelen. Het is een prijs, welke het karakter draagt van een minimum-garantieprijs, gegarandeerd door het Bedrijfschap voor Zaaizaad en Pootgoed, voor ten behoeve van de export aangeboden kwantiteiten, welke geen afzet hebben gevonden. Voor de wel verkochte kwanta wordt deze prijs na afloop van het exportseizoen gecompleteerd met een eerst dan vastgestelde nabetaling.
- j. *ophoudprijs*; deze komt voor bij groente en fruit. De ophoudprijs is een minimumprijs, waarbeneden een product niet wordt verhandeld. Daalt de veilingprijs beneden deze limiet, dan wordt het product uit de markt genomen en ontvangt de teler hiervoor een
- k. *vergoedingsprijs*, welke dus het karakter draagt van een minimum-garantieprijs.

Zoals onder A reeds werd opgemerkt, zijn het de middelen tot het bereiken der gestelde doeleinden, die het eigenlijke object van deze studie uitmaken. Op de algemene aspecten hiervan zal thans wat uitvoeriger worden ingegaan.

De regering heeft overwogen, dat naarmate de omstandigheden, welke het voeren van een „schaarste-economie” noodzakelijk maakten, tot het verleden gingen behoren, de bezwaren van

een zodanige politiek steeds duidelijker aan het licht traden. Immers, d.m.v. het in deze politiek passende stelsel van prijszetting (garantie- en richtprijzen), productieregelingen en gegarandeerde afzet oefent de overheid een zeer grote invloed uit op het bouwplan van de boer. Dit betekent een ernstige belemmering voor het ontplooiën van het eigen initiatief. Dit stelsel leidt daarenboven gemakkelijk tot verstarring van gegroeide (productie)verhoudingen, wat nationaal gezien tot belangrijke verliezen aanleiding kan geven. Bovendien doet zich onder zulke omstandigheden de moeilijkheid voor, dat de door de overheid op basis van kostprijsberekeningen vastgestelde prijzen omgekeerd de kostprijzen gaan beïnvloeden, zodat voortdurend het gevaar dreigt, dat zich hieruit een prijsstructuur ontwikkelt, die belangrijk afwijkt van die, op basis waarvan de meest doelmatige, c.q. de door de overheid gewenste structuur van de productie tot stand komt. Aangezien bovendien de overheid de gevolgen van de vastgestelde prijzen op de productie toch weer niet geheel in de hand heeft, behoeft het stelsel van prijszettingen nog aanvulling met een ingewikkeld en kostbaar systeem van teeltregelingen en productiebeperkingen en een duur controle-apparaat. Het is billijk, dat eventuele nadelige consequenties (bijv. productieoverschotten) van de door de overheid d.m.v. prijsstellingen, productieregelingen, e.d. in het leven geroepen productiestructuur, door de overheid voor haar rekening worden genomen, bijvoorbeeld in de vorm van afzetgaranties. Daarmede is, nationaal gezien, het geleden verlies echter niet geëlimineerd³⁾.

Onder meer op grond van deze overwegingen heeft de overheid eind 1948 gemeend geleidelijk te moeten overschakelen van het stelsel met prijszetting voor nagenoeg alle agrarische producten afzonderlijk, gecombineerd met een afzetgarantie van het totale aanbod, naar een politiek, waarbij zij in grote lijnen de voorwaarden schept voor een lonende binnenlandse agrarische productie, daarbij een zekere speelruimte latend aan een vrije vorming van prijzen en productieassortiment (bouwplan). Hierbij wordt uitdrukkelijk vastgehouden aan een geleid economisch systeem, waarin echter hoofdzakelijk met behulp van manipulaties via de prijzen van producten in de latere productiestadia getracht wordt de gestelde doeleinden te verwezenlijken.

Meer concreet gesteld vloeit uit de nieuwe opzet voort, dat „basisprijzen” worden vastgesteld voor enkele belangrijke veredelingsproducten, waarvan de veredeling, hetzij in de landbouw plaatsvindt (zoals bij melk en bacon), of buiten de landbouw (zoals bij aardappelmeel, suiker, tarwemeel en -bloem, oliën en vetten), terwijl de prijsvorming in de vroegere productiestadia wordt vrijgelaten. Het is zaak de basisprijzen op zo strategisch mogelijke plaatsen aan te brengen, opdat het netwerk van de prijsvorming zo doeltreffend mogelijk over deze hoekpunten in het prijssysteem kan worden opgehangen, m.a.w. het effect der basisprijzen zo groot mogelijk is. Zoals uit de eerder gegeven omschrijving moge blijken, houdt de introductie van de basisprijs niet in, dat de begrippen vaste, gegarandeerde prijs, e.d. niet meer bestaan. Practisch gesproken draagt het merendeel der thans van kracht zijnde basisprijzen nog het karakter van vaste/gegarandeerde prijzen. Het ligt echter in de lijn van de ontwikkeling, dat zij in de toekomst dit starre karakter zullen verliezen.

Met het bovenstaande is in principe de nieuwe koers in het te voeren beleid aangegeven. Geconcludeerd kan worden, dat deze koerswijziging in de gestelde doeleinden slechts een scherper precisering naar voren heeft gebracht, zonder echter een fundamenteel andere richting aan te geven. Met betrekking tot de gekozen middelen ter bereiking der gestelde doeleinden, dus de gehanteerde techniek, heeft de koerswijziging echter inderdaad een principiële verandering gebracht.

Met de beschrijving van het stelsel van basisprijzen en afgeleide basisprijzen is slechts een deel van de marktregulering onder ogen gezien, en wel dat deel, dat zich binnen het nationale marktgebied afspeelt. Deze binnenlandse marktregulering wordt, zoals wij zagen, gekenmerkt door een veel groter mate van vrijheid dan voorheen. Daarnaast stelt de overheid zich ten doel voor een aantal belangrijke producten een stabiele binnenlandse prijsontwikkeling te bevorderen, gebaseerd op de „normale” kostprijzen van die producten en min of meer onafhankelijk van de prijsontwikkeling op de wereldmarkt, alsmede een intensivering van de Nederlandse bodemproductie. Het is duidelijk, dat de gewenste continuïteit in het binnenlands prijsverloop gepaard met een intensief bodem-

gebruik niet te bereiken zijn op grond van een, relatief klein, aantal basisprijzen. Een tweede belangrijke pijler in het markt- en prijsbeleid is daartoe nodig, en wel een scheiding tussen de binnenlandse en de wereldmarkt. Deze scheiding der markten heeft een *kwantitatief aspect*, het beïnvloeden van de omvang van de in- en export en een *prijzen-technisch aspect*, het beïnvloeden van de prijzen, waartegen de in- en uitvoertransacties plaatsvinden, of die met deze transacties samenhangen ⁴⁾. Wat dit laatste aspect betreft kan onderscheid worden gemaakt tussen de gewone in- en uitvoerrechten, een stelsel van heffingen en toeslagen aan de grens en een stelsel van productietoeslagen of -heffingen in het binnenland. Afgezien van de in- en uitvoerrechten, welke altijd aan de grens worden geheven, kan de scheiding der markten met behulp van heffingen en toeslagen zowel aan de grens als in het binnenland geschieden. De overheid heeft echter in het algemeen de voorkeur gegeven aan het stelsel van heffingen en toeslagen aan de grens boven dat der productietoeslagen en -heffingen in het binnenland. Dit laatste heeft het bezwaar belemmerend te werken op de intensivering van het bodemgebruik en is daarenboven technisch ingewikkelder. De heffingen en toeslagen aan de grens komen in het kort hierop neer, dat onverschillig of de handelsbeweging centraal, d.w.z. door middel van een overheidsorgaan, plaatsvindt of via de handel, bij import heffingen of toeslagen worden opgelegd, respectievelijk verleend, die het verschil in prijsniveau tussen de binnenlandse en de wereldmarkt opvangen. De importen worden aan de binnenlandse handel ter beschikking gesteld tegen prijzen, welke óf in overeenstemming zijn met de gestelde basisprijzen, óf, indien het om producten gaat met een „vrije” binnenlandse prijsvorming, zijn afgestemd op de normale afgeleide basisprijzen. Het verschil tussen de aankooprijzen op de wereldmarkt en de prijzen, waartegen de producten aan het binnenland ter beschikking worden gesteld, komt ten bate of ten laste van het Landbouw Egalisatiefonds (L.E.F.).

De scheiding tussen de binnenlandse en de wereldmarkt bij import kan wellicht het duidelijkst worden aangegeven voor de granen. Zoals onder punt A reeds werd vermeld, tracht de overheid in het kader van het streven naar een intensiever gebruik van de bodem en in verband

met het tekort aan harde valuta de binnenlandse veevoederproductie te stimuleren. Dit stelt haar evenwel voor de taak er zorg voor te dragen, dat het binnenlandse prijsniveau van veevoeder zich op een hoger niveau beweegt dan bij een vrije import van veevoeder bereikt zou kunnen worden ⁵⁾. Een der belangrijkste aangrijpingspunten in deze bescherming is de import van voedergranen. De schaarste aan tarwe en de hoge prijzen op de wereldmarkt gaven aanleiding ook t.a.v. de binnenlandse productie van broodgraan en tarwe regelend op te treden. Als gevolg hiervan was dus de gehele import van granen binnen het stelsel van een reglementering aan de grens getrokken. Voor voedergranen, waarvoor in 1949 afgeleide basisprijzen van kracht werden, verloopt deze reglementering wat anders dan voor tarwe, waarvoor tot dusver een richtprijs van kracht is. De importtarwe wordt aan het binnenland ter beschikking gesteld tegen een prijs, welke in overeenstemming is met deze richtprijs; de geïmporteerde voedergranen worden aan het binnenland doorgegeven tegen prijzen, welke men in overeenstemming acht met een normale afgeleide basisprijs, steunend op de productiekosten. Daarenboven moet men er, wat de voederprijzen betreft, zorg voor dragen, dat de „vrije” binnenlandse prijsvorming zich op het gewenste niveau handhaaft. Het doorgeven van de importen tegen een bepaalde prijs is hiervoor geen voldoende waarborg. Daartoe is het evenzeer noodzakelijk, dat er een zekere stabiliteit wordt gehandhaafd tussen de gevraagde en aangeboden kwantiteiten op de binnenlandse markt. Dit laatste betekent, dat met de import op korte termijn kwantitatief gemanipuleerd moet kunnen worden.

De scheiding der markten bij de importen van bepaalde producten heeft, voor zover het grondstoffen betreft, directe gevolgen voor een belangrijk deel van onze agrarische export, namelijk die van veredelingsproducten. Zo heeft bovenbeschreven importregeling aan de grens voor voedergranen — welke, wil zij effectief zijn, alle krachtvoerders moet omvatten — als gevolg, dat de binnenlandse kostprijzen van veredelingsproducten een wat fictief karakter dragen, in dié zin, dat er een kostencomponent in voorkomt, namelijk de ingevoerde grondstoffen, waarvan de prijs d.m.v. heffingen of subsidies aan de grens op het voor het binnenland

geldende niveau is gebracht. In het algemeen is het te motiveren om een importheffing of -subsidie aan de grens ter bescherming van de binnenlandse grondstofprijzen (in geval van een heffing) of ten behoeve van het stabiliseren van de binnenlandse kosten van levensonderhoud (in geval van een toeslag), voor dat deel dier grondstoffen, dat in veredelde vorm het land weer verlaat volledig te restitueren d.m.v. een exporttoeslag, resp. terug te vorderen d.m.v. een exporthheffing⁶⁾. De veredelingsproducten worden hierdoor te allen tijde bij export op een volledige concurrentiebasis gebracht. Indien er voor de veehouderijsector meer veevoeder wordt geïmporteerd dan benodigd is voor het exportkwantum veehouderijproducten zou, economisch gezien en indien men de omvang van de veestapel als een gegeven grootheid ziet, overwogen kunnen worden de gehele uitvoer van veehouderijproducten te beschouwen als een veredeling van geïmporteerde grondstoffen. In deze gedachtengang zou het passen de compenserende exportsubsidies of -heffingen te berekenen over de totale voederkostencomponent in het veredelde product i.p.v. over dat deel daarin, dat overeenkomt met de gemiddelde verhouding tussen geïmporteerd en inlands voeder in de totale hoeveelheid verbruikt veevoeder.

Alvorens in het kort in te gaan op de huidige regeling in ons land is het wellicht nuttig te wijzen op enkele nevenreacties en -tendenties, welke voortvloeien uit een afwijken van genoemde „volledige concurrentiebasis”. Daarbij kan in eerste instantie worden gewezen op de invloed, welke uitgaat van het verrichten van heffingen en toeslagen in het algemeen, aangezien deze verantwoordelijk zijn voor de bedoelde nevenverschijnselen. Vastgesteld kan worden, dat van alle heffingen en toeslagen een „tegenwerkende” invloed uitgaat: zij roepen bepaalde gevolgen in het leven, welke bij het instellen van de heffing of de toeslag niet gewild of zelfs niet voorzien zijn. Bij wijze van illustratie zal worden gewezen op de gevolgen van een heffing/toeslag bij export, hoewel overeenkomstige tendenties vast te stellen zijn bij een heffing/toeslag-regeling bij import. Men houde daarbij in het oog, dat de beschreven reacties bij exportheffingen en -toeslagen optreden, onverschillig wat er aan de importzijde (geïncorporeerde grondstoffen) is geschied. Een exporthheffing zal

op den duur tot gevolg hebben, dat de prijs van het product in het binnenland per eenheid ongeveer evenveel daalt als de heffing bedraagt. Daardoor zal de binnenlandse consumptie worden gestimuleerd ten koste van de export en voorts zal daarvan een belemmerende invloed op de productie uitgaan. Bovendien zal rekening moeten worden gehouden met een verschil tussen de elasticiteit van de vraag naar het product in het buitenland en die op de binnenlandse markt. Het omgekeerde doet zich voor in geval van een exportsubsidie: deze heeft tot gevolg, dat de binnenlandse prijs dienovereenkomstig stijgt. Daardoor zal het binnenlandse verbruik worden geremd en de uitvoer zowel als de productie gestimuleerd. In beide gevallen, zowel bij exporthheffing als bij exporttoeslag blijven de werkelijke resultaten van de uitvoer voor de binnenlandse producent en handelaar verborgen en wordt voorkomen, dat de aanwijzingen, welke de buitenlandse markt geeft d.m.v. het prijzenmechanisme tot het binnenland doordringen, hetgeen tot gevolg heeft, dat de productiestructuur gaat afwijken van die, welke bij een vrije prijsvorming zou tot stand komen.

Zoals gezegd is in het bovenstaande nog geheel afgezien van wat er aan de importzijde heeft plaatsgevonden. Voor een juistere beoordeling der beschreven reacties is het evenwel onontbeerlijk hiermede rekening te houden. Vormen exporthheffingen en -toeslagen een volledige compensatie van de toeslagen, resp. heffingen bij import, dan kunnen de uit deze regelingen voortvloeiende reacties eveneens als compenserend worden gezien en „neutraal” worden genoemd. In dat geval wordt een toestand bereikt, welke wij aanduiden met volledige concurrentiebasis. Moeilijker te beoordelen worden de consequenties evenwel, wanneer de prijsregelingen bij export die bij import niet minder of meer compenseren. Er laten zich hierbij een vrij groot aantal combinatiemogelijkheden denken, waarbij de reacties niet zijn gecompenseerd en de werking derhalve in geen enkel geval neutraal is. Het gevaar bestaat dan steeds, dat zich een niet gewenste nevenontwikkeling voordoet op grond van prijsverhoudingen, welke geen juist beeld meer geven van de werkelijke positie der verschillende producten. Dergelijke van een neutrale ontwikkeling afleidende regelingen dienen dus steeds behoedzaam te worden gehanteerd.

Het toepassen van het principe van de volledige concurrentiebasis stelt uiteraard voorop, dat onze veredelingsproducten bij export op deze basis tot waarde kunnen worden gebracht. Indien dit niet mogelijk is, zal het in het algemeen noodzakelijk zijn, wanneer men althans de productie en de uitvoer om welke reden ook in stand wil houden of zelfs uitbreiden — men denke hier in het bijzonder aan bacon en eieren — van genoemde volledige concurrentiebasis naar beneden af te wijken. Dit komt in wezen neer op een subsidiëren van de export. Practisch zal de gang van zaken aldus zijn, dat in geval een product bij export een compenserende exporttoeslag ontvangt, daarnaast nog een extra subsidie moet worden toegekend, en dat in geval het een product is, dat bij export voor een compenserende exportheffing in aanmerking komt, deze heffing gedeeltelijk of geheel achterwege blijft of dat zelfs — bij een geheel achterwege blijven — nog een toeslag moet worden uitgekeerd. Bij een dergelijke stand van zaken komt men er, in geval van een importtoeslag, gemakkelijk toe de volledige concurrentiebasis als uitgangspunt bij de regeling aan de grens uit het oog te verliezen en zich in te stellen op een nieuwe basis, namelijk de concrete binnenlandse kostprijs, daarbij geen rekening houdend met het feit, dat deze als gevolg van de importtoeslag afwijkt van de werkelijke kostprijs, zoals die zonder deze toeslag tot stand zou zijn gekomen. Eventueel voorkomende „exportheffingen” op deze nieuwe basis moeten dan worden beschouwd als een verlaging van het exportsubsidie en een betere benadering van de volledige concurrentiebasis.

De huidige opzet is in het kort als volgt. Op de import van grondstoffen worden toeslagen toegekend, waartegenover slechts in een beperkte sector compenserende exportheffingen plaatsvinden en wel bij enkele akkerbouwproducten, welker veredeling buiten de veehouderijsector plaatsvindt. Bij de uitvoer van onze zuivelproducten, vlees, bacon en eieren is evenwel tot dusverre de genoemde concrete binnenlandse kostprijs het uitgangspunt der regelingen aan de grens, zodat geen rekening wordt gehouden met de importsubsidies op de in deze producten geïncorporeerde buitenlandse grondstoffen. Wel is het regel, dat eventuele binnenlandse subsidies ⁷⁾ bij export door een heffing worden teruggevorderd, doch dit levert t.a.v. het uitgangs-

punt, de binnenlandse kostprijs, geen verschil op. Onderscheid kan nu worden gemaakt tussen producten, waarvan de exportprijzen hoger en producten, waarvan de exportprijzen ongeveer gelijk zijn aan of lager liggen dan de binnenlandse productiekosten. In het eerste geval komt het voor, dat exportheffingen worden opgelegd, welke het eventueel voorkomende binnenlandse subsidie overtreffen, doch deze „extra”-heffingen dragen tot nu toe een incidenteel karakter en worden niet gemotiveerd met verwijzing naar het subsidie op geïmporteerde grondstoffen. Het doel van deze heffing kan voor de diverse producten verschillend zijn en bijvoorbeeld samenhangen met de wens de verhouding tussen de binnenlandse consumptie en de export te beïnvloeden of om middelen te putten uit de — op basis van de binnenlandse kostprijs — gunstige resultaten bij het ene product ten behoeve van tijdelijk minder gunstige resultaten bij een ander product. In dit verband zij er op gewezen, dat zolang de extra heffing het importsubsidie in de grondstof per eenheid product nog niet compenseert, de uitvoer in wezen nog gesubsidieerd is, hoewel in mindere mate dan de binnenlandse consumptie.

In het geval, dat de exportprijzen ongeveer gelijk zijn aan of lager liggen dan de binnenlandse productiekosten is het in het algemeen noodzakelijk het importsubsidie op de grondstoffen nog aan te vullen met een regeling, welke de minder gunstige financiële resultaten van de uitvoer voor de producent en de handelaar/exporteur onvoelbaar maken (1) of de export te koppelen aan dwingende voorschriften c.q. aan goede voorwaarden voor de binnenlandse afzet (2). Het eerste laat zich verwezenlijken door het verlenen van een exporttoeslag, welke het verschil tussen de binnenlandse kostprijs inclusief de handelsmarges en de exportprijs opvangt, hetzij aan de individuele exporteur, hetzij bij de zgn. „centrale” export aan het overheidsorgaan (zie onder punt D: Regeringsaan- en verkoopbureau), dat voor de export zorgdraagt. Het tweede kan worden bereikt door het vaststellen van een verplicht exportkwantum, eventueel van zodanige omvang, dat hieruit een zekere schaarste van het product in het binnenland voortvloeit. Uiteraard laat zich ook een combinatie van deze middelen denken. Practisch is de toestand aldus, dat het opheffen van de

weerstand tegen een, van privaat-economisch standpunt gezien, weinig aantrekkelijke uitvoer, alleen plaatsvindt bij de export naar Engeland. Aangezien deze in handen is van bovengenoemde overheidsorganen is niet vast te stellen, in hoeverre hier, naast het achterwege laten van een compenserende exportheffing nog een exporttoeslag plaatsvindt. Deze organen keren aan de handel prijzen uit, welke in het algemeen een vergoeding geven van de binnenlandse kostprijs inclusief de handelsmarges en exporteren de producten tegen de in het handelsverdrag met Engeland vastgelegde prijzen, welke voor de handel verborgen blijven. Het eventueel nadelige verschil tussen de exportprijzen en die, welke aan de handel worden uitgekeerd komt ten laste van de overheid (L.E.F.). De export naar andere landen is vrij, d.w.z. is in handen gelegd van de individuele exporteurs en hierop worden geen exporttoeslagen uitgekeerd. De hoogte van de bij de vrije export en bij afzet in het binnenland te behalen prijzen bepaalt voorts, of de leveranties t.b.v. de centrale export naar Engeland al dan niet op een vrijwillige basis kunnen plaatsvinden. In het algemeen kan worden vastgesteld, dat een door een inleveringsplicht geforceerde export, onafhankelijk van eventuele toeslagen hierop, een prijsverhogende invloed heeft op de voor afzet in het binnenland beschikbare kwantiteit. Met name voor een product als eieren heeft dit duidelijk het karakter aangenomen van een compensatie voor de nadelen van de verplichte export. De consequenties zijn dan overigens ongeveer gelijk aan die, welke uit exporttoeslagen voortvloeien.

Zoals uit het voorgaande is gebleken komen bij export, evenals bij import, de financiële consequenties der door de overheid aan de grens toegepaste prijsmanipulaties ten bate of ten laste van het L.E.F.

Voor dié producten, die weinig of geen steun ondervinden in het stelsel van basisprijzen en waarvoor ook de reglementering aan de grens van weinig betekenis is, bestaat de neiging via andere wegen, namelijk door fondsvorming, tot een stabiliseren van de prijzen te geraken, bijv. in de akkerbouwsector voor aardappelen, zaai-zaad en pootgoed. Waar deze behoefte aan prijsstabilisatie reeds langer bestaat, bijvoorbeeld bij de tuinbouw, is deze ontwikkeling reeds verder voortgeschreden. Zij is daar geheel uit

„eigen kring” voortgekomen (privaatrechtelijke marktorganisatie). Ook voor het veredelingsproduct eieren, waarvoor geen basisprijs is vastgesteld, zijn een aantal vrij ingrijpende regelingen van kracht, gekoppeld aan de centrale export naar Engeland.

Voor tarwe is een richtprijs en voor koolzaad een minimum garantieprijs van kracht. In het kader van de nieuwe koers past het uiteraard slecht prijsregelingen te handhaven voor primaire producten als tarwe en koolzaad. Deze producten zijn in het nieuwe bestel voorbestemd te worden onderworpen aan een vrije prijsvorming, voor tarwe gelieerd aan de basisprijzen voor broodmeel en -bloem, voor koolzaad aan die van oliën en vetten. Aangezien deze producten voorlopig nog gebonden zijn aan door de overheid bepaalde bestemmingen en van een geheel vrije handel in het binnenland nog geen sprake is, heeft men voor deze producten de oude toestand nog gehandhaafd. De prijzen voor tarwe en koolzaad steunen voorts op de scheiding der markten op overeenkomstige wijze als bij de voedergranen het geval is. Teneinde de afzet van binnenlandse tarwe geheel zeker te stellen is tevens een regeling van kracht, dat bij de bereiding van broodmeel en -bloem een zeker percentage inlandse tarwe moet worden verwerkt. Ook dit is een stukje „oude” markt- en prijspolitiek, dat men in de nieuwe opzet heeft gehandhaafd.

C. Verband met de algemene prijs- en loonpolitiek.

Naast de hierboven geschetste doeleinden van de huidige markt- en prijspolitiek en de middelen om deze te bereiken, stelt de overheid zich tot taak de kosten van levensonderhoud niet aan een vrije ontwikkeling over te laten (zgn. beheerste inflatiepolitiek). De Regering is van mening, dat de belangen van de nationale economie als geheel gezien, dus inclusief die van de agrarische sector, erbij gebaat zijn, dat de kosten van levensonderhoud bepaalde grenzen niet overschrijden. Een vrije ontwikkeling van deze kosten zou onder de huidige omstandigheden leiden tot een stijging, hetgeen de exportkansen, via de gestegen loonkosten zou benadelen. Aanvankelijk heeft men voortgebouwd op het prijspeil, zoals men dat in 1945 na de oorlog aantrof. Daar de prijzen af-boerderij

echter hoger waren dan genoemd prijsniveau en ook de prijzen op de wereldmarkt voor landbouwproducten hier vrij veel boven lagen, was ook na de bevrijding een subsidiestelsel noodzakelijk.

In de loop van 1948, doch vooral in 1949, is de subsidiëring belangrijk ingekrompen. Dit heeft enige prijsstijging van verschillende levensmiddelen ten gevolge gehad. Zoveel mogelijk trachtte men echter te bewerkstelligen, dat van twee substituten het ene goedkoop gehouden werd (boter - margarine, wittebrood - „volks”-brood, varkensvlees - rundvlees⁸⁾).

Na de devaluatie van de gulden is men er toe moeten overgaan het bedrag der subsidies tijdelijk weer belangrijk te verhogen.

D. Wettelijke basis van de markt- en prijspolitiek in de landbouw.

Alvorens in de volgende hoofdstukken over te gaan tot een bespreking van de onderdelen der gevoerde prijs- en marktpolitiek, moge een enkel woord worden gewijd aan de wettelijke basis, waarop deze steunt. De verordenende bevoegdheden in het kader van onze landbouwpolitiek berusten bij een aantal overheidsorganen en Bedrijfschappen. Dit apparaat is opgebouwd op de Landbouw-Crisiswet (1933) en het Organisatiebesluit Voedselvoorziening (1941). Op het ogenblik zijn de volgende Bedrijfschappen werkzaam:

- a. Hoofdbedrijf voor Akkerbouwproducten (een overkoepelend orgaan, waaronder meerdere Bedrijfschappen ressorteren; zie hoofdstuk II);
- b. Bedrijf voor Vee en Vlees;
- c. Bedrijf voor Zuivel;
- d. Bedrijf voor Margarine, Vetten en Oliën;
- e. Bedrijf voor Pluimvee en Eieren;
- f. Hoofdbedrijf voor Tuinbouwproducten (een overkoepelend orgaan, waaronder meerdere Bedrijfschappen ressorteren; zie hoofdstuk IV).

De Bedrijfschappen hebben verordenende en uitvoerende bevoegdheden. Met de Regering als „oudere broer” naast zich hebben zij volledige zeggenschap ten aanzien van:

- a. productie en prijsvorming;
- b. verwerking en afzet;
- c. import- respectievelijk exportregelingen.

Terwijl de taak der Bedrijfschappen is gelegen in het behandelen van alle aangelegenheden, welke direct betrekking hebben op bovenvermelde punten, zijn de Hoofdbedrijfschappen voornamelijk belast met alle coördinerende werkzaamheden.

De Bedrijfschappen missen echter de bevoegdheid tot aan- en verkoop. Wanneer de Regering dan ook als koper of verkoper wil optreden, doet zij dit door middel van een naast ieder Bedrijfsschap bestaand Regeringsaan- en verkoopbureau (art. 14 Organisatie Besluit Voedselvoorziening). Zo kennen wij respectievelijk:

- a. Aan- en Verkoopbureau van Akkerbouwproducten;
- b. Vee- en Vleesaankoopbureau;
- c. In- en Verkoopbureau voor Zuivel;
- d. Centraal Bureau voor Margarine, Vetten en Oliën;
- e. Pluimvee- en Eierenaankoopbureau;
- f. Aan- en Verkoopbureau van Tuinbouw- en Sierteeltproducten,

terwijl de Regering voor de invoer van voedingsproducten nog beschikt over het

- g. Voedselvoorziening-Importbureau. (In hoofdstuk II wordt de plaats, die dit bureau naast de andere Aan- en Verkoopbureaux inneemt, nader uiteengezet.)

Alle agrarische producten vallen onder de bovengenoemde wet, zowel producten met geleide prijsvorming als producten met vrije prijsvorming. Alle hieronder besproken maatregelen moeten dus tegen de achtergrond van deze „regeringsalmacht” op economisch gebied worden gezien.

Daar de middelen om in een gegeven geval een bepaald effect te bereiken zeer uiteenlopen al naar de aard van het product, het moment van ingrijpen en het verwerkingsstadium waarbij het ingrijpen moet plaatsvinden, is het niet mogelijk algemene richtlijnen vast te stellen volgens welke deze organen kunnen handelen. De oplossing in ieder geval verschilt met de omstandigheden en komt tot stand na overleg met vele betrokkenen over de gedragslijn, die in een bepaald geval het beste kan worden gevolgd.

Deze mogelijkheid om ten aanzien van alle producten in te grijpen betekent, dat er slechts een gradueel verschil bestaat tussen producten, waarvan de prijsvorming en de handel zijn „vrijgegeven” en producten, waarvoor nog

prijzeregelingen en/of handelsregelingen bestaan. Zogenaamde vrije producten of prijzen kunnen te allen tijde weer binnen de kring der nog „geordende” producten worden getrokken, zodra de Regering van mening is dat zich een ongewenste toestand voordoet of dreigt voor te doen.

Consequentie in gedragslijn bij gelijke verschijnselen voor verschillende producten is ook moeilijk doorvoerbaar in verband met de ver-

schillen in eigenschappen der producten. Een (relatief) „teveel” aan rogge werd opgelost door een gedeelte (50.000 ton) verplicht in veevoeder te doen vermalen, zodat de richtprijs gehandhaafd bleef (oogst 1948). Een dergelijke maatregel ten aanzien van aardappelen was niet op dezelfde wijze zo snel doorvoerbaar (onvoldoende verwerkingscapaciteit tot veevoeder), zodat een flinke prijsval in aardappelen optrad (oogst 1948).

---

¹⁾ Verwezen moge worden naar de Memorie van Antwoord van de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1949, Xlde hoofdstuk.

²⁾ Het begrip „intensief” heeft, anders dan het begrip „arbeidsintensief”, betrekking op een zo groot mogelijke „volume of business”.

³⁾ Daarenboven is het uitermate moeilijk vast te stellen, in hoeverre de bedoelde nadelige consequenties niet tevens voortvloeien uit andere omstandigheden, bijv. de natuurlijke omstandigheden van een bepaald jaar.

⁴⁾ De in- en uitvoer kent ook nog een institutioneel aspect, waaraan echter geen principieel karakter mag worden toegekend. Of de in- en uitvoer door de handel wordt verzorgd of door overheidsorganen is voornamelijk een kwestie van techniek.

⁵⁾ Vóór de devaluatie van de gulden mocht worden verwacht, dat de veevoederprijzen op de wereldmarkt in een nabije toekomst beneden het binnenlandse prijsniveau zouden

dalen. De tot medio 1949 voorkomende subsidies op voederimporten verkeerden in die tijd in hun tegendeel, dus in heffingen ten bate van het L.E.F. De devaluatie deed deze ontwikkeling weer teniet.

⁶⁾ Hier wordt verder afgezien van de complicatie, dat deze heffingen en subsidies op geïmporteerde grondstoffen nog een indirecte werking hebben op het prijsniveau, voornamelijk via de lonen. Deze nevenwerking is uiteraard met een eenvoudige compenserende restitutie, resp. heffing bij export van het veredeld product niet opgevangen.

⁷⁾ Met binnenlandse subsidies worden bedoeld toeslagen, welke bij één der verwerkingstadiën in het binnenlandse productieproces worden geïnjecteerd ten behoeve van de binnenlandse consument. Hiertoe behoren dus niet de toeslagen, welke bij import aan de grens plaatsvinden.

⁸⁾ De verhouding duur-goedkoop voor varkensvlees resp. rundvlees werd met ingang van 2 November l.l. juist omgekeerd aan vóór die datum.

HOOFDSTUK II

DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK IN DE AKKERBOUW

Samenvatting. Tot voor kort waren in de akkerbouwsector voor de meeste belangrijke producten richtprijzen van kracht. Daarnaast was voor een aantal producten de prijsvorming vrij. In de loop van 1949 is in het kader van de nieuwe richting in het gevoerde markt- en prijsbeleid de ontwikkeling van de vrije prijsvorming in deze sector in versneld tempo voortgeschreden. Deze ontwikkeling kan in het kort als volgt worden samengevat. Voor oogst 1949 heeft men, behalve voor tarwe, het begrip richtprijs laten vallen. De nog resterende prijsregelingen hebben betrekking op basisprijzen (streefprijzen), overeenkomstig het doel, dat aan deze prijzen moet worden toegekend. Zij zijn van kracht voor een aantal strategische veredelingsproducten als suiker, aardappelmeel, tarwemeel en -bloem, oliën en vetten, en dragen het karakter van minimumprijzen, welke steun vinden in de regelingen aan de grens.

Voor de primaire producten wil men in het algemeen komen tot een vrije prijsvorming, enerzijds steunend op een regeling aan de grens en de relatie met de basisprijzen, anderzijds steunend op de prijsvorming in een alternatieve sector van aanwending. Deze alternatieve sector is voor een product als aardappelen bijvoorbeeld de veevoedersector¹⁾. Op deze wijze is een speelruimte geschapen tussen een niet geheel vast plafond in de markt op grond van de basisprijzen in de veredelingssector en een evenmin geheel vaste bodem op grond van de prijsvorming in een sector met alternatieve aanwendingsmogelijkheden. Daar waar de Regering meent, dat deze afgeleide vrije prijsvorming nog niet in werking kan treden, bijv. voor inlandse tarwe en koolzaad, is de oude prijsregeling voorlopig gehandhaafd.

Het netwerk van prijsrelaties in de akkerbouwsector is als volgt: Voor *tarwe* is de oude regeling gehandhaafd. Zou de prijsvorming van de inlandse tarwe, als primair product, worden vrijgelaten, dan zou zij rechtstreeks afhankelijk

worden van de basisprijzen der veredelingsproducten (tarwemeel en -bloem), de meng- en maalvoorschriften, en de regeling aan de grens. Dit zou evenwel onder de huidige omstandigheden onvoldoende steun opleveren voor het te allen tijde handhaven van de nog geldende richtprijs. De basisprijzen voor meel en bloem zijn zodanig gefixeerd, dat normaliter de tarweprijs iets boven het niveau der voedergraanprijzen komt te liggen. De prijsvorming van *voedergranen* is in overeenstemming gebracht met de „nieuwe koers”. De vrije prijsvorming hiervan is enerzijds gelieerd aan de basisprijzen der veredelingsproducten van de veehouderijsector, anderzijds beïnvloed door de regeling aan de grens; de importen worden aan het binnenland ter beschikking gesteld tegen prijzen, die in overeenstemming zijn met een lonend binnenlands prijsniveau. Het ligt in de bedoeling de import van voedergranen, afhankelijk van de binnenlandse prijsontwikkeling, kwantitatief te variëren.

Voorts zijn basisprijzen van kracht voor suiker (gegarandeerde vaste prijs) en aardappelmeel (gegarandeerde minimumprijs), waaraan de vrije prijsvorming der *suikerbieten* en *fabrieks-aardappelen* gerelateerd is.

De prijsvorming van *poot- en consumptie-aardappelen* en die van *peulvruchten* is geheel vrij. De vraag- en aanbodverhoudingen in binnen- en buitenland zijn hier de beslissende factor, waarbij wederom de veevoederwaarde de bodem in de markt is. Ook de prijsvorming voor *stro-vlas* is vrij, als ook die voor de producten *hooi*, *stro* en *ruwvoeder*.

Koolzaad neemt, zoals gezegd, evenals tarwe, een aparte positie in. Ook t.a.v. dit product heeft de overheid gemeend de bestaande prijsregeling te moeten handhaven, en wel in de vorm van een gegarandeerde minimumprijs af-boerderij. Het stimuleren van de voortbrenging van dit product betekent een directe besparing op de dollarimporten, terwijl een vrije, afgeleide prijs-

vorming van dit product, anders dan bij de voedergranen, niet de gewenste steun zou vinden in de prijzen van de veredelingsproducten (oliën en vetten).

Voor dié producten, waarvan de prijsvorming niet of slechts weinig steun ondervindt van de basisprijzen der veredelingsproducten en waarvoor anderzijds ook geen prijsstabiliserende regelingen aan de grens van kracht zijn, bestaat een ontwikkeling om op andere wijze, namelijk d.m.v. fondsvorming door de bedrijfsgenoten, tot een zekere prijsstabilisatie te komen, zoals bijv. voor consumptie- en pootaardappelen en zaaizaden.

Tenslotte zij nog vermeld, dat er in de akkerbouwsector geen productieregelingen meer van kracht zijn.

A. *Marktinstituten.*

Het beleid van de Regering ten aanzien van de prijs- en marktpolitiek voor akkerbouwproducten wordt uitgevoerd door het Hoofdbedrijfsschap voor Akkerbouwproducten (H.B.A.). Hieronder ressorteren de Bedrijfsschappen voor Granen, Zaden en Peulvruchten; Zaaizaad en Pootgoed; Veevoeder; Aardappelen; Vlas en Hennep; Suiker; Hooi, Stro en Ruwvoeder; Griend en Riet.

De producten, waarover het H.B.A. zeggenschap heeft, zijn niet alleen de in het binnenland verbouwde producten, doch ook die daaraan verwant, of vervangingsmiddelen daarvan zijn. Het H.B.A. is ingesteld op basis van het Organisatie-besluit Voedselvoorziening 1941 bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Landbouw en Visserij van 30 Maart 1942. Het heeft verordenende bevoegdheid op het gebied van de afzet, de handel, de be- of verwerking en de in- en uitvoer van alle onder haar ressorterende producten. Voorts dient hier melding te worden gemaakt van de in 1945 opgerichte Stichting Voedselvoorzieningsimport Bureau (V.I.B.). Dit bureau regelt de centrale import op voedselvoorzieningsgebied, hetgeen zowel de import van voedingsmiddelen omvat, als ook die van grondstoffen en landbouwmachines. Ambtelijk is het V.I.B. alleen verantwoording schuldig aan de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening. De administratie en het personeel deelt het V.I.B. geheel met het Aan- en Verkoopbureau voor

Akkerbouwproducten (A.V.A.). Dit laatste is het commerciële orgaan van het H.B.A. Bij de aankoop der verschillende grondstoffen en materialen bedient het V.I.B. zich van een aantal adviescommissies, die advies uitbrengen omtrent de te volgen aankooppolitiek. Het A.V.A. treedt op de binnenlandse markt op, teneinde, waar dit nodig geacht wordt, prijsregelend op te treden. Dit doet het A.V.A. in de eerste plaats t.a.v. dié producten, waar het gevaar dreigt, dat de gestelde prijzen zich niet zullen handhaven (tarwe, koolzaad), door zelf in de markt te gaan. Daarnaast kan het ook aankopen verrichten van andere producten, waarvan de prijsvorming officieel niet meer geregeld is, doch waar het gewenst wordt geacht, dat over een reservevoorraad wordt beschikt dan wel voorkomen moet worden, dat overschotten optreden (rogge).

B. *Markt- en prijsregelingen voor de verschillende akkerbouwproducten.*

De beschrijving is gegeven aan de hand van de volgende indeling naar producten:

- granen (broodgraan, voedergranen);
- peulvruchten;
- hakvruchten (consumptie-, poot-, fabrieks-aardappelen; suikerbieten);
- handelsgewassen (koolzaad, vlas);
- hooi, stro en ruwvoerders.

a. *Granen.*

Het voor oogst 1948 nog van kracht zijnde stelsel van richtprijzen voor inlandse granen is, met uitzondering van die voor tarwe, voor oogst 1949 opgeheven. Voor voedergranen is hiermede de prijsvorming vrij geworden, doch voor tarwe is de oude toestand praktisch gehandhaafd. Ook de leveringsplicht is voor oogst 1949 voor alle granen, weer met uitzondering van tarwe, komen te vervallen. De voedergranen kunnen derhalve onbeperkt in eigen bedrijf worden aangewend of worden verkocht, zonder dat hier verder beperkende bepalingen gelden inzake hoeveelheden en prijzen. De leveringsplicht voor tarwe is, zoals gezegd, nog gehandhaafd. De aflevering geschiedt via de normale handelskanalen, tegen afgifte van een bewijs, dat de hoeveelheid aangeeft. Aan het einde van het jaar wordt door de Plaatselijke Bureauhouder

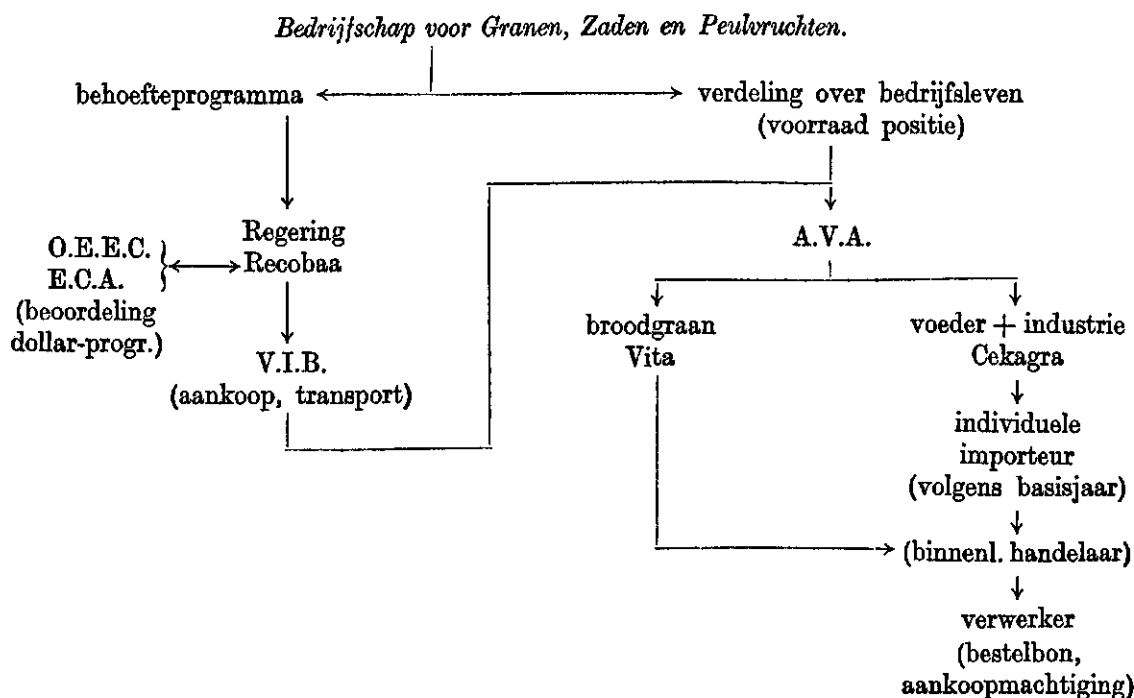
(P.B.H.) gecontroleerd of aan de afleveringsplicht is voldaan.

Daar Nederland momenteel ongeveer 40% van het totale verbruik aan granen zelf produceert moet er een belangrijke import plaatsvinden. Deze import geschiedt nog steeds centraal via de overheid; de volgende redenen kunnen voor deze centralisatie worden aangevoerd ²⁾:

- a. het valuta-probleem;
- b. het bestaan van gecentraliseerde export uit een aantal landen;
- c. bepaalde aankopen, hoewel commercieel minder aantrekkelijk, zijn om handelspolitieke redenen toch noodzakelijk;
- d. verscheppingsmoeilijkheden worden gemakkelijker opgelost indien alle import door één instantie (de Regering) wordt beoordeeld;
- e. de noodzaak van prijscontrole in het binnenland;
- f. het bestaan van een toewijzingssysteem in het binnenland;
- g. het bestaan van importrestricties voor bepaalde grondstoffen, enz.

De import van granen geschiedt, kort samengevat, als volgt: Het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten treedt coördinerend op en stelt een behoefteprogramma samen. Het ontwerpt tevens een verdeling over de ver-

schillende sectoren van het bedrijfsleven, waarbij de voorraadpositie bij de verschillende verwerkers in aanmerking wordt genomen. Via de Regering wordt dit programma doorgezonden aan de O.E.E.C. ³⁾, welke het dollar-gedeelte van dit aankoopprogramma beoordeelt i.v.m. de door de E.C.A. te verstrekken dollartoewijzingen. Na verkregen machtiging kan het V.I.B. tot aankoop overgaan. Na import door het V.I.B., vindt een administratieve overdracht plaats aan het A.V.A. De ten name van het A.V.A. staande importen worden namelijk, voorzover het de industrie- en voedergranen betreft, aan het Centraal Kantoor voor de Graanhandel (Cekagra) overgedragen; de broodgranen (tarwe) worden aan de Vereniging van Inheemse Tarwefabrikanten (Vita) overgedragen. De importen lopen nu verder via de normale handelskanalen. Het Cekagra levert de industrie- en voedergranen door aan de individuele importeurs op basis van een contingentering, die is opgesteld aan de hand van de verdeling der omzetten in een basisjaar. De granen vervolgen hun weg door levering van de importeurs — hetzij rechtstreeks, hetzij via de handel — aan de verwerkers. Het broodgraan (tarwe), dat aan de Vita is overgedragen, wordt door deze vereniging overgedragen aan de meelfabrikanten. Schematisch kan de gang van zaken als volgt worden weergegeven:

Het A.V.A. levert de geïmporteerde *voedergranen* aan het Cekagra (individuele importeurs) tegen prijzen, die variëren tussen de f 18,— en f 21,— per 100 kg ⁴). Het V.I.B. draagt de granen over, hetzij tegen de c.i.f.-prijs, indien namelijk de importeur zelf zorgdraagt voor het „vrij-boord” maken, hetzij tegen een „vrij-boord”-prijs, indien het A.V.A. hiervoor zorg heeft gedragen. In beide gevallen komt de totale aankoopprijs voor de importeur neer op de genoemde prijzen van f 18,— tot f 21,—. Voor *tarwe* gaat men op overeenkomstige wijze te werk. De door het V.I.B. geïmporteerde tarwe wordt aan de leden van de Vita overgedragen tegen een prijs, welke mét de handelsmarge, een prijs oplevert voor de verwerkers, die is afgestemd op de binnenlandse tarweprijs (f 24,— franco fabriek).

Tot 1949 lagen de aankooprijzen, vermeerderd met de transportkosten, in het algemeen belangrijk boven de prijzen, waartegen deze granen aan het binnenland werden afgegeven. Het resulterende nadelig saldo van deze transacties kwam geheel ten laste van het L.E.F. Als gevolg van de voortdurende daling der graanprijzen op de wereldmarkt werden de nadelige saldi op de graanimporten regelmatig kleiner en tegen de helft van 1949 was zelfs een toestand bereikt, waarbij deze nadelige saldi practisch geheel waren verdwenen. In bepaalde gevallen hebben deze transacties toen zelfs kleine overschotten opgeleverd, welke ten bate van het L.E.F. kwamen. Inmiddels leveren de importen, als gevolg van de devaluatie van de gulden en het handhaven van de prijzen, waartegen de importen aan het binnenland ter beschikking worden gesteld, weer tekorten op en is op dit punt de oude toestand teruggekeerd.

Tot voor kort (1 Augustus '49) stond het geïmporteerde zowel als het binnenlandse graan langs de gehele weg van aankomst, resp. aflevering van de boerderij tot de uiteindelijke verbruiker onder contrôle (het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten heeft alle verwerkers in administratie). Bij iedere afgeleverde partij graan was een geleidebiljet, dat de hoeveelheid en de bestemming nader aanduidde. Voor de gerantsoeneerde granen mocht door de handel geen aflevering plaatsvinden dan tegen ontvangst van bestelbonnen (of aankoop-machtigingen). Op deze wijze was een effectieve hoeveelhedscontrôle mogelijk, welke nog werd

aangevuld door weg- en voorraadcontrôle door de Centrale Contrôle Dienst (C.C.D.). Het uiteindelijk resultaat was, dat alle graan, zowel uit het binnenland als uit import afkomstig, tegen de richtprijs door de handel werd opgenomen. Hierin is met ingang van 1 Augustus '49 een verandering gekomen door het vrij worden der binnenlandse voedergranen. De contrôle op de weg van producent tot uiteindelijke consument is hiermede komen te vervallen. Daar ook de prijsvorming der binnenlandse granen vrij is geworden, wordt ook niet langer alle graan tegen een bepaalde prijs door de handel opgenomen.

De verdere weg van het graan tot de uiteindelijke consument zal voor broodgraan en voedergraan afzonderlijk worden beschreven.

Broodgranen.

De broodgraan-vermalende bedrijven betrekken de inlandse tarwe tegen een prijs, welke gemiddeld over het jaar 1949/50 f 22,50 per 100 kg bedraagt en vermeerderd moet worden met vrachtkosten en een handelsmarge van ca f 1,50, zodat de prijs franco bedrijf ca f 24,— bedraagt. Voorts betrekken deze bedrijven de buitenlandse tarwe tegen gemiddeld ca f 24,55 (f 24,42, plus vrachtkosten van de aanvoerhaven naar het bedrijf); de prijs waartegen de geïmporteerde tarwe door de overheid wordt gefactureerd is afgestemd op de binnenlandse prijs, waarbij echter rekening is gehouden met het lagere vochtgehalte van buitenlandse tarwe. Het verschil tussen de werkelijke importprijzen en deze factuurprijs komt ten laste of ten bate van het L.E.F. De prijzen van roggemeel, roggebloem en roggebrood zijn vrij. Voor tarwemeel en -bloem gelden basisprijzen. Voor het zgn. volksbrood, bereid uit A-bloem of ongebuild tarwemeel, zijn maximum- en minimumprijzen vastgesteld. De prijs voor het uit W-bloem gemaakte wittebrood is vrij. Teneinde de prijzen van het volksbrood zo laag mogelijk te houden is de basisprijs van A-bloem/ongebuild tarwemeel lager, die van W-bloem hoger vastgesteld dan de kostprijs. Het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten verricht daartoe een heffing op de W-bloem en keert een subsidie uit op de A-bloem. Deze gelden komen ten bate, resp. ten laste van het L.E.F. en leveren ten laste van dit fonds een nadelig saldo op.

Sinds het opheffen van de rantsoenering van

brood, in November 1948, zijn de verwerkers vrij in de te fabriceren hoeveelheid alsmede in hun afzet binnen de consumptiesector. Wel moeten zij zich houden aan de regels van de samenstelling⁵⁾, de uitmaling en de prijzen. Op de naleving van deze voorschriften wordt door het Bedrijfschap d.m.v. steekproeven controle uitgeoefend. De grotere vrijheid had aanvankelijk nog slechts een beperkte strekking, doch is in Januari t.a.v. het duurdere bloem vergroot; de productie van wittebrood is daarbij aanmerkelijk uitgebreid. Iedere bakker moet een voldoende voorraad van het „normale”, uit A-bloem bereide brood hebben, opdat er van een gedwongen consumptie van het duurdere brood geen sprake behoeft te zijn.

Voedergranen.

Voor oogst 1948 was de regeling aldus, dat alle voedergraan, zowel uit het binnenland als uit import afkomstig, tegen de geldende richtprijs aan de handel werd overgedragen. Alle veevoeder was gerantsoeneerd en de prijsvorming, met uitzondering van die voor mengvoerders, gebonden. Een vastgestelde prijs van mengvoerders heeft zelfs gedurende de oorlog niet bestaan. Het aantal fabrieken (ca 1800) en hun capaciteit gaf voldoende waarborg, dat bij de gestelde richtprijzen voor de grondstoffen, de prijs van het mengvoeder niet zou „uitlopen”.

De gerantsoeneerde distributie der grondstoffen aan de mengvoederfabrikanten, in handen van het Bedrijfschap voor Veevoeder, was gekoppeld aan strenge voorschriften inzake de samenstelling van het mengvoeder. Het genoemde Bedrijfschap was in staat om op basis van de haar door het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten toegewezen hoeveelheden een verplichte samenstelling voor alle fabrikanten voor te schrijven. Bij het vaststellen van de totale hoeveelheid van de toewijzingen werd als volgt te werk gegaan. Daar het veevoeder ook voor de boer gerantsoeneerd was, mocht de mengvoederfabrikant of -handelaar slechts afleveren tegen in ontvangstname van veevoederbonnen. Op basis van de hoeveelheid afgeleverde mengvoerders, i.c. de hoeveelheid in ontvangst genomen bonnen, werd de fabrikant weer bevoorrad. De nieuwe toewijzing hing dus geheel af van de afgeleverde hoeveelheid. Er kon dus binnen de totale hoeveelheid beschikbaar veevoeder een verschuiving tussen

de hoeveelheid voor iedere verwerker plaatsvinden. Voor een belangrijk onderdeel in het veevoeder, de veekoeken, was een soortgelijke regeling van kracht.

De bovenstaande in het kort samengevatte opzet van de „oude” veevoederregeling staat of valt met een stringente graanregeling, die een voldoende binnenlands aanbod van granen waarborgt. Zou te veel graan door de verbouwers achtergehouden kunnen worden, dan zou, mede door de beperkte import en de grote vraag naar krachtvoeder, een sterke spanning in de voedersector kunnen ontstaan. Dit zou weer aanleiding kunnen zijn tot aankoop, verwerking en verkoop van grondstoffen enerzijds en voeder anderzijds buiten de toewijzing, resp. rantsoenering om. Het handhaven van het gestelde binnenlandse prijspeil voor veevoeder bij een beperkte import levert echter geen grote moeilijkheden op, zolang de individuele rantsoenering volledig gehandhaafd blijft in combinatie met een inleveringsplicht (en mengvoorschriften). Individuele rantsoenering en inleveringsplicht passen evenwel slecht in het kader van een markt- en prijspolitiek, welke slechts met behulp van manipulaties via het prijsmechanisme de gestelde doeleinden tracht te bereiken. Echter, bij een algehele of zelfs maar gedeeltelijke opheffing van rantsoenering en inleveringsplicht wordt de overheid voor het feit geplaagd, dat zij met de importstroom moet kunnen manipuleren, ten einde deze kwantitatief te allen tijde in overeenstemming te brengen met de ontwikkeling op de binnenlandse veevoedermarkt.

Inmiddels achtte de Regering medio 1949 de tijd rijp om de veevoederregeling meer in overeenstemming te brengen met de nieuwe opzet van de markt- en prijstechniek. De nog bestaande richtprijzen kwamen voor oogst 1949 te vervallen, de inleveringsplicht voor inlandse granen (uitgezonderd tarwe) werd opgeheven, en de rantsoeneringsvoorschriften voor inlandse graan werden ingetrokken. Hierdoor is een toestand ontstaan, waarbij:

1. in de prijsvorming van binnenlandse veevoedergewassen niet direct wordt ingegrepen: granen (excl. tarwe), peulvruchten, aardappelen en voederbieten;
2. met uitzondering van tarwe, de handel in en de aanwending op het eigen bedrijf van inlandse veevoedergewassen niet langer aan beperkende bepalingen is gebonden;

3. alle geïmporteerde granen, eiwitvoerders (veekoeken en dierlijke eiwitten), graanafvallen, alsmede de in het binnenland geproduceerde eiwitvoerders tegen bepaalde prijzen aan de mengvoederfabrikanten moeten worden afgeleverd en gerantsoeneerd blijven. Daarenboven is voor dit importvoeder een rantsoeneringssysteem van kracht geworden, waarbij de grootte van de voedertoewijzingen niet langer alleen afhankelijk is van het aantal dieren, dat op het bedrijf voorkomt, maar ook van het bedrijfstype.

De Plaatselijke Bureauhouders zijn in dit verband belast met de berekening van de toewijzingen.

De aan deze nieuwe opzet ten grondslag liggende gedachtengang is de volgende. De Regering heeft gemeend, dat bij een algehele afschaffing van de rantsoenering een aantal bedrijven (bedrijfstypen) in moeilijkheden komt te verkeren m.b.t. hun voedervoorziening. Gedacht is hierbij met name aan het kleine en middelgrote intensief gevoerde veredelingsbedrijf met een zeer onvoldoende eigen (kracht) voederproductie. Bedrijfstypen als het zuiver weidebedrijf (w.o. het zelfkazende bedrijf) en het kleine gemengde bedrijf missen daarenboven de mogelijkheid de eigen voederproductie belangrijk op te voeren. Op grond daarvan heeft de Regering gemeend het rantsoeneringssysteem van importkrachtvoer te moeten handhaven en het genoemde veredelingsbedrijf hierin een voorkeurspositie toe te kennen, door het een grotere toewijzing aan geïmporteerd krachtvoer ter beschikking te stellen dan de andere bedrijfstypen. Daarbij zal, indien de productie nog geïntensiveerd wordt d.m.v. mestvarkens, nog een extra toewijzing worden verstrekt. Tenslotte wordt overwogen aan dié veehouders, die gedurende de wintermaanden een grotere melkhoeveelheid afleveren dan overeenkomt met de „gemiddelde” wintermelkproductie, een verhoogde toewijzing te verstrekken voor melken en kalfkoeien. Enerzijds heeft men op deze wijze het typische veredelingsbedrijf, althans wat de kwantitatieve zijde van de voedervoorziening betreft, veilig gesteld, terwijl men anderzijds de voorwaarden in het leven heeft geroepen („lonend” prijsniveau, beperkter toewijzing aan de andere bedrijven, die hun voederproductie wél kunnen uitbreiden) tot een verhoging van de binnenlandse productie van voedergewassen.

Zoals reeds eerder gezegd, vereist deze opzet de zekerheid van een op korte termijn kwantitatief te variëren import. Indien deze zekerheid niet bestaat kunnen alleen al om psychologische redenen prijsstijgingen ontstaan, die veel verder gaan, dan op grond van de vraag- en aanbodverhouding gemotiveerd is. Er moet derhalve voortdurend een potentiële import boven de markt hangen.

Bij het vrij worden van de binnenlandse voedermiddelen is de voorraadcontrlé bij de mengvoederfabrikanten vervallen. Voorts mogen na 25 September '49 de mengvoerders volgens deze vrijere samenstelling afgeleverd worden.

Export van granen.

Naast de zeer belangrijke import van granen heeft ook enige export van granen plaats. Dit betreft voornamelijk zaaigranen en brouwergerst. Voor oogst 1948 waren hiervoor nog minimum-exportprijzen van kracht, alsmede exportheffingen ten bate van het L.E.F. Betreffende de hoogte dezer heffingen werden voor de verschillende producten en de diverse landen zeer verschillende criteria gebruikt. De exportheffing kon ten doel hebben:

- a. het prijsverschil in binnen- en buitenland weg te nemen;
- b. bij export tenminste de importprijs van het betreffende product te behalen.

Besloten is voor oogst '49 geen minimum-exportprijzen meer vast te stellen voor winter- en zomerzaaigranen. Hiervoor zijn wel exportheffingen van kracht.

b. Peulvruchten.

Deze groep omvat een groot aantal producten, zoals groene erwten, schokkers, capucijners c.s., bruine bonen, welke voornamelijk voor menselijke consumptie dienen, en een aantal variëteiten veldbonen, die grotendeels als veevoeder dienen. Voor al deze producten waren de markt- en prijsregelingen in principe gelijk aan de destijds van kracht zijnde regelingen voor granen. Voor alle peulvruchten waren in 1947 nog richtprijzen van kracht, doch voor oogst 1948 is de prijsvorming van een aantal soorten vrij geworden, te weten voor capucijners en enkele variëteiten bonen. Voor dié variëteiten, die hoofdzakelijk bestemd zijn voor menselijke consumptie droeg de richtprijs het karakter van een afgeleide prijs, gelieerd aan de toen nog van

kracht zijnde maximumprijzen voor grossiers en détaillisten. Voor de veldbonen, die groten-deels voor veevoeder dienen, was de richtprijs afgestemd op de veevoederwaarde en bestond bovendien een inleveringsplicht.

In 1949 is voor alle peulvruchten de vrije prijsvorming hersteld, de inleveringsplicht voor erwten en veldbonen ingetrokken, en zijn de maximumprijzen voor grossiers en détaillisten opgeheven. De veevoederwaarde vormt de bodem in de markt.

c. *Hakvruchten.*

Aardappelen.

De markt- en prijspolitiek voor aardappelen valt uiteen in een drietal onderdelen, namelijk: consumptieaardappelen, pootaardappelen en fabrieksaardappelen.

Consumptieaardappelen.

De prijsvorming van en de handel in consumptieaardappelen is geheel vrij. Dit geldt ook voor de handel met het buitenland, met dien verstande, dat de export naar dié landen, welke een centraal geleide import kennen, centraal geschiedt en wel via de Stichting tot het exporteren van Aardappelen B.E.A. II. Er worden geen exportheffingen opgelegd.

De ontwikkeling op de binnenlandse markt gedurende de laatste jaren gaf aanleiding tot diverse regelingen. Gedurende 1946 en 1947 overtrof de vraag naar, het aanbod van klei-consumptieaardappelen, waardoor de klei-aardappelprijs te veel opliep, daar niet uit het buitenland kon worden ingevoerd. De Regering heeft toen in beide jaren gedurende het seizoen (November) een maximum-consumentenprijs voor aardappelen ingesteld van f 0,12 per kg en dit voor consumptieaardappelen voor oogst 1947 nog gecompleteerd met een maximum-telersprijs van f 7.40 per 100 kg. In 1948 trad daarentegen als gevolg van de grote areaal-uitbreiding en de gunstige opbrengsten een catastrofale prijsdaling op. Een deel van het aanbod kon zelfs niet tegen zeer lage prijzen worden geplaatst als veevoeder. Om deze reden zag de Regering zich in Januari 1949 genoodzaakt een hoeveelheid aardappelen uit de markt te nemen. Getracht werd deze kwantiteiten in geconserveerde vorm (gestoomd) voor de veevoedersector te behouden. Ieder kon tot 22 Januari '49 zijn surplussen aan het A.V.A.

aanbieden. Bovendien hebben de aardappelmeelfabrikanten consumptieaardappelen verwerkt.

De snelle uitbreiding van het conserveringsapparaat is in de toekomst een belangrijke factor voor een stabielere prijsontwikkeling van aardappelen.

Pootaardappelen.

De binnenlandse handel in pootaardappelen is geheel vrij. Ten aanzien van de pootaardappelen-export bestaan echter nog prijsregelingen: er zijn telers-, handelaars- en exportprijzen voor de verschillende rassen en maten vastgesteld. Afhankelijk van het land van bestemming worden heffingen opgelegd of subsidies verstrekt. Deze worden gestort in, resp. betaald uit een „Poter-Egalisatie Fonds”. Dit Fonds is ingesteld en wordt beheerd door het Bedrijfschap voor Zaaizaad en Pootgoed. Evenals dit bij consumptieaardappelen het geval is, geschiedt de export naar dié landen, die een centrale import kennen, centraal, via de B.E.A. II. Verder wordt er naar gestreefd een uniforme regeling van prijzen, leverings- en betalingscondities tot stand te brengen. Voor het seizoen 1949/50 is de prijsvorming tussen teler en handelaar/exporteur vrij gelaten.

De positie van dit aan een vrije prijsvorming onderhevige product is niet sterk. Anders dan voor een aantal andere akkerbouwgewassen vinden de pootaardappelen geen steun in basisprijzen voor veredelingsproducten. Voor dergelijke gewassen, welker prijsvorming los staat van bepaalde steunpunten in de markt, doet zich uiteraard het meest de drang voelen op andere wijze tot een stabiliseren van de prijsvorming te komen. (Ook voor de diverse zaden is een dergelijke ontwikkeling aan de gang). Voor pootaardappelen is een prijsstabiliserende regeling ontworpen, welke in eerste instantie gebaseerd is op fondsvorming bij export. In het kader van deze „garantieregeling” zijn door het Bedrijfschap voor Zaaizaad en Pootgoed minimumprijzen — hier ook wel *grondprijzen* genaamd — vastgesteld, welke, anders dan bij groente en fruit (zie hoofdstuk IV) variëren naar kwaliteit en gebied van herkomst⁶⁾. Voor alle bij de B.E.A. II als voor export bestemd aangegeven pootaardappelen, welke aan het einde van het exportseizoen nog geen afzet konden vinden, wordt de minimumprijs uitgekeerd voorzover het product nog op het bedrijf

van de teler aanwezig is en aan de voor export gestelde doeleinden beantwoordt.

Op de partijen, welke wel worden geëxporteerd keert de B.E.A. II een voorlopige „eerste betaling” uit gelijk aan de minimumprijs. Aan het einde van het exportseizoen vindt hierop een nabetaling plaats, welke wordt geput uit een voor elk ras en iedere klasse en sortering te creëren fonds, dat wordt gevormd uit het verschil tussen de totale opbrengst van de geëxporteerde pootaardappelen, verminderd met de reeds eerder verrichte „eerste betaling”, de aan de export verbonden kosten, marges en heffingen, alsmede de uit te betalen garantie-prijzen op de partijen, welke geen afzet hebben kunnen vinden. De nabetaling wordt uitgekeerd, ongeacht de kwaliteit, volgens een evenredig met de grootte van de geëxporteerde partij aflopende schaal, in dié zin, dat bijvoorbeeld de laatste x% van de verkochte hoeveelheid poters in het geheel geen nabetaling ontvangt. Hoewel de hoogte van de nabetaling dus vooraf niet bekend is, kan het feit, dat dit systeem bestaat ertoe medewerken, dat dié telers, die hun aanbod niet of slechts ten dele kunnen plaatsen, anticiperend op een zekere toeslag ertoe zullen overgaan hun aanbod beneden de minimumprijs van de hand te doen, hetgeen de politiek tot sanering van het aanbod kan door-kruisen.

De betaling aan de telers loopt dus voor de gehele pootaardappelexport voor de B.E.A. II, onverschillig of deze export rechtstreeks door de exporteurs plaatsvindt of centraal door de B.E.A. II geschiedt. Indien tussen teler en handelaar geen prijs is overeengekomen, ontvangt de teler dus de aan het einde van het exportseizoen vastgestelde definitieve prijs, bestaande uit de alsdan uitgekeerde nabetaling en de reeds vroeger verrichte „eerste” betaling. Is echter tussen genoemde partijen wél een prijs overeengekomen, welke blijkt af te wijken van de vastgestelde officiële „B.E.A.-prijs”, dan wordt dit verschil tussen de partijen onderling verrekend.

Een geheel andere regeling is de zogenaamde areaalheffing. Ook deze heeft echter ten doel sanerend op het aanbod te werken. Door middel van een uniforme heffing evenredig aan de be-teelde oppervlakte, welke ten bate komt van het Poter-Egalisatiefonds, wordt een extra last gelegd op de productiekosten, welke uiteraard

het zwaarst drukt op de minst geschikte pro-ductiecapaciteit.

Fabrieksaardappelen.

Voor oogst 1948 werd een prijs voor aard-appelmeel berekend van f 34,70 per 100 kg op basis van de als calculatorische grootheid gekozen prijs van f 4,75 per 100 kg voor fabrieks-aardappelen. Ter bescherming van de richtprijs moest voor oogst 1948, naast de normale afzet-markt, nog een extra afzetgebied voor aard-appelmeel worden geschapen, hetgeen bereikt werd door het voorschrijven van een verplichte bijmenging van aardappelmeel in broodbloem. In dit verband kan worden vermeld, dat de omvang van de aardappelmeelproductie nog werd vergroot door het feit, dat een deel van de consumptieaardappelen van dat jaar, in verband met de onvoldoende afzetmogelijkheden van dit product, tot meel is verwerkt tegen de telersprijs van f 4,25 per 100 kg, op basis van het normale zetmeelgehalte (400 gram).

Voor oogst '49 is aanvankelijk de prijs van f 34,70 voor het meel gehandhaafd, doch de richtprijs voor fabrieksaardappelen is komen te vervallen, zodat hier de verhouding basis-prijs — afgeleide basisprijs tot stand kwam. De afzetmogelijkheden van aardappelmeel bleken echter bij een basisprijs van f 34,70 niet gunstig. Inmiddels is deze garantieprijs dan ook verlaagd tot f 30.50. Voor het geval deze prijs door de fabrieken bij export niet gehaald wordt, zal voor het handhaven van deze gegarandeerde prijs een subsidie ten laste van het L.E.F. moeten plaatsvinden. Welke techniek zal worden gevolgd, indien zich een ontwikkeling zou voor-doen, waarbij het handhaven van de garantie-prijs actueel wordt, is niet bekend.

Suikerbieten.

Voor suikerbieten was voor oogst '48 een richtprijs van kracht van f 32,— per 1000 kg bieten. Er bestond geen directe relatie tussen de richtprijs voor bieten enerzijds en de prijs voor suiker anderzijds. De aansluiting van deze twee prijzen werd aldus verkregen, dat aan de fa-brieken een toeslag ten laste van het L.E.F. werd uitbetaald, welke zich na de suikerprijsverho-ging in November 1948 om de 2 cts per kg suiker bewoog. Deze vergoeding werd aldus berekend:

Men stelde de gemiddelde grondstof- en ver-werkingskosten vast per 1000 kg bieten van

alle suikerfabrieken in het land (1). Anderzijds berekende men de gemiddelde inkomsten der fabrieken uit suiker en bijproducten (2). Deze inkomsten bestonden uit:

1. een bedrag voor suiker;
2. een bedrag voor natte pulp; de pulpprijs voor oogst '48 was vrij; het Bedrijfschap werkte echter wel met een bepaalde verrekeningsprijs;
3. een bedrag voor melasse, waarvoor in feite een garantieprijs bestond.

Het voor de fabrieken nadelige verschil tussen (1) en (2) werd opgevangen door genoemde toeslag ten laste van het L.E.F., op grond waarvan de fabrieken dan in staat waren de gemiddelde bietenprijs uit te betalen.

Het is zeer wel mogelijk, dat een fabriek lagere kosten heeft dan gemiddeld (de kosten per kg kunnen worden gedrukt door bijvoorbeeld het volume te vergroten), of extra inkomsten geniet door een gunstige afzetpositie voor bijproducten als pulp en schuimaarde. Dergelijke factoren verhogen de aan de telers uit te betalen bietenprijs. Het omgekeerde geval laat zich uiteraard ook denken, doch de fabriek was dan toch verplicht de richtprijs van f 32,—, welke dus het karakter van een garantieprijs droeg, uit te betalen. Dit systeem vereiste voor elke fabriek een financiële en hoeveelhedencontrole, welke door het Bedrijfschap voor Suiker werd uitgeoefend.

De huidige regeling loopt parallel aan die voor fabrieksaardappelen: een gegarandeerde basisprijs voor het veredelde product, i.e. de suiker, van f 39,50 per 100 kg (excl. de vergoeding voor het Bedrijfspensioenfonds), en een afgeleide prijsvorming voor het primaire product, de bieten. De prijzen, welke de fabrieken uitbetalen, kunnen thans vrij variëren naar de financiële resultaten dier bedrijven. Voorts is het duidelijk, dat de door de suikerfabrieken gevoerde afschrijvings- en reserveringspolitiek een belangrijke invloed op de telersprijs kan uitoefenen. Deze omstandigheden zijn voor de individuele boer van groot belang door het geringe aantal suikerfabrieken (11 stuks).

De garantieprijs van f 39,50 is niet in overeenstemming met de vaste suikerprijs voor de consument. Met de consumentenprijs correspondeert een prijs af-fabriek van f 33,80. Het verschil tussen de garantieprijs en deze f 33,80 wordt opgevangen door een aan de fabriek uit

te keren toeslag ten laste van het L.E.F. 7). De prijs voor de consument bevat dus nog een subsidie. Export van suiker vindt niet plaats.

d. Handelsgewassen.

Koolzaad.

Voor koolzaad bestond voor oogst 1948 een richtprijs van f 70,— per 100 kg. Koolzaad is een product, waarvoor de oude toestand is gehandhaafd en een vrije prijsvorming nog niet kon worden verwezenlijkt. De prijs voor oogst 1949 is vastgesteld op f 60,— per 100 kg. Deze prijs voor koolzaad met een oliegehalte van ongeveer 44% correspondeert niet met de door de oliefabrieken ontvangen prijs voor ruwe olie van f 79,— per 100 kg (voor geraffineerde olie is dit f 95,— per 100 kg). Het door de fabriek geleden tekort wordt door het Bedrijfschap voor Margarine, Vetten en Oliën bijbetaald ten laste van het L.E.F. Met deze olieprijs af-fabriek komt een zaadprijs van gemiddeld f 33,43 per 100 kg overeen. Op het verschil tussen de basisprijs en de genoemde prijs van ca f 33,— is het gemiddeld subsidie op de fabriek afgestemd. Dit bedraagt derhalve: f 60,— — f 33,— = ca f 27,—. Afhankelijk van het oliegehalte van het zaad vindt op dit subsidie een correctie plaats d.m.v. een aanvullend subsidie (laag oliegehalte) of heffing (hoog oliegehalte). De olieprijs af-fabriek is zodanig, dat deze olie zonder verdere subsidie in de margarine (die het grootste deel opneemt) kan worden verwerkt. Komt tijdelijk, als gevolg van een groot aanbod van de zijde der telers of door een te geringe afname door de oliefabrieken, de minimum-garantieprijs in gevaar te verkeren, dan treedt het A.V.A. als koper van koolzaad op tegen de geldende prijs.

Een kleiner gedeelte van de olie wordt als spijsolie aan de consument afgeleverd. Dit gedeelte wordt weer belast met een zgn. „technische” heffing, ten belope van een bedrag, dat het oorspronkelijk aan de oliefabrieken betaalde subsidie weer doet terugvloeien naar het L.E.F. De consument betaalt dus voor spijsolie de volle binnenlandse koolzaadprijs.

De veekoek, bijproduct van de olieslagerij, wordt door de veevoederfabrieken afgenomen tegen prijzen, welke evenals die der voedergranen, het karakter dragen van afgeleide basisprijzen. Deze prijs is vastgesteld op basis van de veevoederwaarde (zie Voedergranen).

Uiteraard heeft een belangrijke import van

oliezaden plaats. Deze geschiedt door het V.I.B.; dit Bureau verkoopt de geïmporteerde grondstoffen (producten) aan de handel tegen een prijs, welke voor ieder zaad zo is vastgesteld, dat de fabrieken de olie tegen f 79,— per 100 kg (margarinebasis) kunnen afleveren. Wordt van deze oliën ook een gedeelte voor spijsolie gebruikt, dan wordt dit gedeelte ook weer belast met een heffing (zie boven voor inlands koolzaad). De regeling voor de koeken is gelijk aan die voor het in het binnenland geproduceerde koolzaad.

Andere in het binnenland geproduceerde olie-zaden (blauwmaanzaad, mosterdzaad) zijn vrij in prijs. Deze zaden worden voornamelijk geëxporteerd. De binnenlandse prijsvorming is dan ook afgestemd op de bij export te maken prijzen.

Vlas.

Vlas levert twee producten: stro-vlas en lijnzaad.

Stro-vlas is vrij in prijs en de handel is ook vrij, met dien verstande, dat het Bedrijfschap soms maatregelen treft (zie Inleiding) om een voldoende voorziening van het binnenland te waarborgen.

De oliefabrieken kopen alle lijnzaad, dat niet als zaailijnzaad kan worden afgezet. Voor oogst '48 was voor lijnzaad een richtprijs van kracht van f 45,— per 100 kg. Deze richtprijs correspondeerde niet met de lijnolieprijs; deze laatste was nl. hoger dan in overeenstemming was met de gemiddelde grondstoffenprijs van f 45,—. Om dit te nivelleren legde het Bedrijfschap voor Margarine, Vetten en Oliën een hef-

ving op ten bedrage van f 6,50 per 100 kg verwerkt lijnzaad ten laste van de olieslagerijen.

De import van lijnzaad vindt plaats via het V.I.B., dat het overdraagt aan de N.O.G.A. (Nederlandse Oliegrondstoffen Associatie) tegen een prijs, welke is afgestemd op de binnenlandse lijnolieprijs.

Voor oogst '49 is de prijsvorming van lijnzaad vrijgelaten, echter niet die voor lijnolie. De lijnolieprijs is op het oude niveau gehandhaafd. Hetzelfde geldt voor de heffing van f 6,50 per 100 kg ten laste van de olieslagerijen. Op deze wijze is er dus ook voor het lijnzaad een afgeleide basisprijsvorming gecreëerd. Eventuele overschotten aan lijnzaad worden door het A.V.A. opgekocht.

Hooi, Stro en Ruwvoeders.

De prijs en de handel in al deze producten is vrij. Hierop zijn slechts een tweetal kleine uitzonderingen. Ten eerste is het te ontvangen kwantum der strocartonfabrieken voor seizoen 1948/'49 beperkt tot 400.000 ton (het seizoen duurde tot 1 April 1949). Daarna verviel ook deze maatregel, die er onder meer op gericht was voldoende stro voor de weidestrecken te reserveren. Overigens heeft deze maatregel weinig meer dan theoretische betekenis, daar de totale verwerkingscapaciteit der fabrieken de 400.000 ton per jaar niet belangrijk overschrijdt. De tweede uitzondering is, dat voor export nog een minimum-exportprijs bestaat, waarbeneden het Bedrijfschap voor Hooi, Stro en Ruwvoeders geen exportvergunning afgeeft. Exportheffingen worden niet opgelegd.

1) Deze alternatieve aanwending is voor tarwe momenteel niet toegestaan.

2) Overwogen wordt de import van andere granen dan tarwe uit dié landen, die de centrale aankoop door de overheid van het importerende land niet als eis stellen en waar geen andere overwegingen zich hiertegen verzetten, in handen te leggen van de individuele importeurs.

3) Het door de Regering opgestelde behoefteprogramma wordt niet meer, zoals in 1948, ingediend bij het „International Emergency Food Committee of F.A.O." (I.E.F.C.), dat inmiddels is opgeheven, maar bij de „Organisation for European Economic Cooperation" (O.E.E.C.). De O.E.E.C. beoordeelt slechts het dollar-programma. Voor zover het programma aankopen vermeldt, die tegen andere valuta dan dollars plaatsvinden, is de Nederlandse regering vrij en is dit deel van het aankoopprogramma niet onderworpen aan een beoordeling door de O.E.E.C.

4) De prijzen waartegen de geïmporteerde granen aan het binnenland worden doorgegeven zijn gebaseerd op de door de

Minister in de Memorie van Antwoord (Nov. '48) genoemde telersprijzen, welke variëren van f 18,— tot f 21,—. Deze basis is daarna met f 0,25 verhoogd in verband met de instelling van het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw.

5) Het broodbloem (A- en W-bloem) bevat ook een percentage aardappelmeel, dat tegen ca. f 31,50 van de aardappelmeelindustrie wordt betrokken. Hiervoor vindt een restitutie plaats. Daarenboven wordt in het A-bloem ook een zekere hoeveelheid rogge gemengd.

6) Zo zijn bijvoorbeeld de minimumprijzen voor kleipootaardappelen uit de Noordelijke keuringsgebieden (Groningen, Friesland, Nd.-Holland en de Noordoostpolder) hoger dan die uit de andere klei-gebieden.

7) De overheid streeft ter beperking van de import naar een uitbreiding van de teelt tot ca 300.000 ton, hetgeen een vermeerdering van ca 60.000 ton betekent t.o.v. 1948. Deze uitbreiding valt binnen de huidige verwerkingscapaciteit der fabrieken.

HOOFDSTUK III

DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK IN DE VEEHOUDERIJ

A. Vee en Vlees.

Samenvatting. Tot November 1949 was een vast prijzenschema voor slachtrunderen en -schapen van kracht. De afzet van slachtvee was aan een aantal regelingen onderworpen en vond plaats op de zogenaamde overnamemarkten. De prijs, welke de boer in handen kreeg was in feite een vaste prijs, die in een classificatieregeling was vastgelegd. Met ingang van 6 November 1949 is, mét de opheffing van de rantsoenering van alle vlees, de afzet via de overnamemarkten alsmede het vaste prijzenschema komen te vervallen. De prijsvorming voor runderen en schapen is derhalve sindsdien vrij. Ook de maximum-consumenten prijzen werden per 6 November opgeheven, alsook het nog bestaande subsidie op rundvlees. Schapenvlees was reeds eerder niet meer gesubsidieerd. De prijsvorming voor rund- en schapenvlees is sinds genoemde datum dus eveneens geheel vrij.

Voor een typische tak van veredelingsproductie als de varkenshouderij is een regeling van kracht, welke de boer in 1950 voor baconvarkens een prijs van f 1,85 per kg geslacht gewicht garandeert. Gedurende een overgangsperiode zal de prijs geleidelijk aan van f 2,05 op f 1,85 worden teruggebracht. De maximum-consumentenprijs voor varkensvlees werd per 6 November, door een verhoging van het subsidie hierop, belangrijk verlaagd ¹⁾.

De handel in paarden en paardenvlees is thans vrij, evenals de prijsvorming. De maximum-consumentenprijs is sinds 6 November '49 niet meer van kracht.

De export van vlees is nog gecontingenteerd. Op basis van een handelsverdrag met Engeland vindt een belangrijke uitvoer van bacon naar dit land plaats. Het is niet zonder meer te zeggen, in hoeverre deze export gesubsidieerd is. Op de relatief geringe export van vleeswaren rust een exportheffing, welke minstens de in het binnenland verleende toeslag compenseert

(varkensvlees) ²⁾. De nog noodzakelijke invoer van vlees is in handen van de overheid. Wanneer de invoerprijzen te hoog zijn in verband met de binnenlandse consumentenprijzen, wordt op dit vlees een subsidie uitgekeerd.

De omvang van de veestapel: rundvee, varkens, schapen en paarden wordt niet meer door overheidsvoorschriften beperkt.

a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland.

Het kan wellicht nuttig zijn in het kort aan te geven, op welke wijze vóór 6 November 1949 de binnenlandse markt voor vee en vlees was georganiseerd. De omvang van de rundveestapel werd in de laatste jaren niet beperkt in tegenstelling tot de varkensstapel. Tot Juni 1948 werd op de grootte van de varkensstapel nog een directe invloed uitgeoefend d.m.v. de zogenaamde fokzeugtoewijzingen, bij welke regeling zowel rekening werd gehouden met de voederpositie van ons land in het algemeen als met die op elk in aanmerking komend bedrijf in het bijzonder. Daarnaast moest iedere boer een mestcontract aanvragen bij de Provinciale Voedselcommissaris (P.V.C.). Het mestcontract diende voornamelijk als administratieve basis voor de voederrantsoenering. Sinds geruime tijd wordt de omvang van de varkensstapel niet langer rechtstreeks beperkt. De boer moet nog wel een mestcontract aanvragen om voor een voedertoewijzing in aanmerking te komen. Het ligt in het voornemen het mestcontract te laten vervallen en de voederregeling te binden aan de zgn. registratiekaart. Het mestcontract wordt thans te allen tijde verstrekt.

De prijsregeling voor rundvlees was als volgt. De boer/veehandelaar moest het slachtvee aanvoeren op de zgn. overnamemarkten. Hier bepaalde een Commissie van drie deskundigen tot welke kwaliteitsklasse het vee behoorde ³⁾. Voor iedere kwaliteitsklasse gold een vaste prijs, welke periodiek werd herzien. Verondersteld,

dat een veehouder in een bepaald geval f 1,— per kg levend gewicht moest ontvangen, dan werd bij verkoop de totale waarde van het rund op basis van genoemde prijs geadministreerd, welk bedrag vervolgens bij een daartoe aangewezen bank door de boer/handelaar kon worden geïnd. Het slachtvee vond verder zijn weg naar de slager, die er eveneens op grond van de betrokken prijsklasse een bepaalde prijs voor moest betalen. Deze prijs was in verband met de subsidiëring van rundvlees wat lager, bijvoorbeeld f 0,80 per kg levend gewicht. Uit het tegood, dat de slager bij de Ned. Middenstandsbank moest aanhouden, geschiedde vervolgens de betaling van het door hem verschuldigde bedrag aan de bank, welke voor uitbetaling aan de boer was aangewezen. Door bemiddeling van het Bedrijfschap voor Vee en Vlees paste het L.E.F. het ontbrekende bedrag, het subsidie, bij. Voor de consument waren maximumprijzen voor rundvlees en rundvleeswaren van kracht. Het subsidie hierop varieerde van 20-25 cts per kg levend gewicht.

Insmiddels is met ingang van 6 November de prijsvorming voor rundvee en -vlees vrijgelaten, waarbij ook de maximum-consumentenprijs werd afgeschaft, alsmede de rantsoenering en de subsidiëring. Daarbij is ook de handel via de overnamemarkten, alsmede de prijsvorming der runderen op basis van het vaste prijsenschema, opgeheven. Als gevolg hiervan is voor de veehouder de oude toestand teruggekeerd, waarbij hij zelf weer de verantwoordelijkheid draagt voor de financiële resultaten van zijn aanbod van slachtvee. De opheffing van het subsidie op rundvlees van 20-25 cts per kg levend gewicht komt, ceteris paribus overeen met een prijsstijging voor de consument van gemiddeld ca 40 cts per kg. De verhouding tussen de prijzen van rund- en varkensvlees is hierdoor geheel anders komen te liggen. Door een, in het navolgende nog ter sprake komende verlaging van de maximum-consumentenprijs voor varkensvlees en een opheffing van de rantsoenering van dit vlees heeft men willen bereiken, dat de vleesconsumptie in totaal niet duurder behoefde te zijn dan vóór 6 November. Daarbij werd van de veronderstelling uitgegaan, dat er een verschuiving zou plaatsvinden van de consumptie van rundvlees naar die van varkensvlees, in die mate, dat ongeveer een zelfde kwantitatieve verhouding in de vleesconsumptie zou worden

bereikt als voor de oorlog bestond; ca 60% van de consumptie richtte zich toen op varkensvlees. Deze gedachtengang berust voorts op de veronderstelling, dat de prijzen voor rundvlees niet verder zullen stijgen dan in overeenstemming is met het weggevalen subsidie.

De markt- en prijsregelingen voor varkens waren tot 6 November aldus, dat de boer de varkens kon verkopen aan een der door het Bedrijfschap aangewezen „Overnemers van slachtvarkens”, namelijk de Stichtingen van slagers, grossiers of vleeswarenfabrikanten. Voor de boer was een richtprijs van kracht. De genoemde Overnemers konden slechts varkens opkopen met een toewijzing van het Bedrijfschap. Door met de verstrekking van deze toewijzingen te manipuleren trachtte het Bedrijfschap te bereiken, dat de prijs, welke de boer in handen kreeg, zo goed mogelijk de genoemde richtprijs benaderde. Voor varkensvlees zijn met ingang van 6 November eveneens enkele veranderingen ingetreden. De maximumprijs voor de consument werd belangrijk verlaagd (gemiddeld ca 50 cts per kg), en de rantsoenering opgeheven. De verlaging van de maximum-consumentenprijs maakte het noodzakelijk het subsidie op varkensvlees weer aanmerkelijk te verhogen. Ten dele wordt het verhoogde subsidie echter in de toekomst weer weggenomen, daar de nieuwe basisprijs voor de producent voor 1950 op f 1,85 is gesteld (1949: f 2,05 per kg; richtprijs)⁴⁾. Voorts is ook de handel in varkens vrijgelaten, hetgeen inhoudt, dat de verplichte levering aan de Overnemers kwam te vervallen. Echter, het handhaven van de subsidiëring van varkensvlees maakte het technisch noodzakelijk, dat alle slachtingen nog plaatsvinden op centrale slachtplaatsen, welke laatste de subsidies uitkeren. De slager, die zijn recht op subsidie wil realiseren, moet derhalve de varkens op dit centrale punt laten slachten. Op overeenkomstige wijze heeft men gemeend de „huis-slachting” van het subsidie op varkensvlees te moeten laten profiteren.

Met het vrij worden van de varkenshandel is ook het bovenvermelde aankoopstelsel d.m.v. toewijzingen van het Bedrijfschap vervallen. De prijs, welke de boer voor zijn varkens ontvangt is hierdoor uitsluitend gelieerd aan de basisprijs voor bacon, welke het Vee- en Vlees-aankoopbureau in potentieel onbepaalde mate tegen deze prijs overneemt in het kader van de

centrale export naar Engeland, en de maximum-consumentenprijs.

Volledigheidshalve nog een enkel woord over schapen- en paardenvlees. De regeling, welke voor schapenvlees gold was in principe gelijk aan die voor rundvlees (overnamemarkten, klassificatie), echter met dit verschil, dat schapenvlees niet gesubsidieerd was. Met 6 November is ook hier het stelsel van overnamemarkten en prijsstelling d.m.v. het klassificatiesysteem komen te vervallen. De handel in paarden is thans geheel vrij evenals de prijsvorming, zowel in de handel als voor de consumptie.

b. Im- en exportregelingen.

De export van vlees is sterk gecontingenteerd en mag slechts geschieden met machtiging van het Bedrijfschap voor Vee en Vlees. Op de export van vleeswaren rust een heffing, welke zodanig is vastgesteld, dat minstens het tevoren verstrekte binnenlandse subsidie in ieder geval naar het L.E.F. terugvloeit. Het komt wel voor, dat deze exportheffing hoger is dan vereist is ter compensatie van dit subsidie. Na de opheffing van het subsidie op rundvlees, waarvan de export overigens te verwaarlozen is, bestaat deze heffing nog voor varkensvlees. Daarnaast komen ook wel extra-heffingen voor. De prijzen van bacon zijn vastgesteld in het handelsverdrag met Engeland, en de export naar dit land is geheel in handen van de overheid gelegd. De baconvarkens worden opgekocht door de slachterijen, die hierop behalve de normale toeslag op varkensvlees, welke overeenstemt met de subsidiëring van het binnenlands verbruik, nog een kleine, extra toeslag ontvangen van het Bedrijfschap. Van deze varkens valt er een aantal uit, waarvan men de bacon voor export minder geschikt acht, en van de resterende koopt het Vee- en Vleesaankoopbureau de bacon in, teneinde deze naar Engeland te exporteren. De verhouding tussen de exportprijs (1) en de prijs waarvoor het Aankoopbureau de bacon heeft ingekocht (2) geeft geen aanwijzing t.a.v. het al of niet gesubsidieerd zijn van deze export, aangezien nog rekening moet worden gehouden met de twee genoemde toeslagen, de uitgevallen varkens, de binnenlandse prijs van het na „aftrek” van de bacon resterende vlees, alsmede met bepaalde kosten, welke het Vee- en Vleesaankoopbureau voor zijn rekening neemt.

Met betrekking tot de import kan het volgende worden opgemerkt. Jaarlijks wordt door het Bedrijfschap berekend, welke hoeveelheid vlees er te verwachten is uit de eigen productie en welke behoefte daartegenover staat in de vorm van binnenlands verbruik en gewenst geachte export. Het verschil moet worden aangevuld door invoer van vlees. Deze is in handen van het V.I.B. Via het Vee- en Vleesaankoopbureau wordt het ingevoerde vlees doorverkocht aan de slagers tegen prijzen, welke afgestemd zijn op de uiteindelijke consumentenprijzen. Wanneer de importprijzen hoog zijn, kan het voorkomen, dat het L.E.F. ook op dit vlees nog een zeker bedrag moet bijpassen.

B. Melk- en Zuivelproducten.

Samenvatting. Voor de melk, welke via verschillende bestemmingsmogelijkheden haar weg naar de consumptie vindt, is een basisprijs per kg met een bepaald vetgehalte van kracht. Deze basisprijs af-boerderij houdt thans niet meer in, dat de verschillende aanwendingsmogelijkheden van de melk voor de veehouder dezelfde financiële resultaten opleveren. Het element van de afgeleide prijsvorming, gelieerd aan de uit melk bereide veredelingsproducten, is dus in de basisprijs voor de melk verdisconteerd.

Voor de veredelingsproducten boter en kaas zijn geen maximum-consumentenprijzen meer van kracht; voor consumptiemelk geldt nog wel een maximum-consumentenprijs. Nadat de consumentenprijzen voor boter en belegen kaas reeds in Mei 1949 waren vrijgelaten, is die voor jonge kaas eveneens vrij geworden op 6 November. Sinds 6 November zijn ook de binnenlandse subsidies op de melk- en zuivelproducten komen te vervallen ⁵⁾. Slechts het subsidie op consumptiemelk is gehandhaafd. Anderzijds is er een bodem in de markt gelegd voor boter, kaas en mager melkpoeder. Deze producten kunnen tegen vastgestelde prijzen worden overgedragen aan het In- en Verkoopbureau voor Zuivel (I.V.Z.).

Nadat de rantsoenering van consumptiemelk reeds eerder was opgeheven, werd die van boter in Juni '49 en die van kaas in November '49 beëindigd. Thans is dus de consumptie van alle zuivelproducten vrij.

Bij de uitvoer van boter, kaas en melkproducten, welke in begin 1949 nog gecontingen-

teerd was, is in de loop van 1949 een grotere vrijheid hersteld. Een uitzondering hierop vormt de export naar Engeland, het enige land, waarheen de uitvoer nog centraal plaatsvindt via een overheidsorgaan, het bovenvermelde I.V.Z.

a. *Markt- en prijsregelingen voor het binnenland.*

De prijszetting voor melk en zuivelproducten tot April 1949.

Vóór April 1949 streefde het Bedrijfschap voor Zuivel (B.Z.) er in principe naar, dat, met uitzondering van melk bestemd voor consumptie, welke f 0,25 per 100 kg extra ontvangt, aan alle boeren een gelijke prijs voor melk van een gelijk vetgehalte werd uitgekeerd, onverschillig welke bestemming aan de melk werd gegeven. Dit was noodzakelijk in verband met de omstandigheid, dat door het B.Z. in belangrijke mate invloed werd uitgeoefend op de bestemming van de melk. Met het oog op de nog heersende schaarste en de rantsoeneringsvoorschriften, was het namelijk niet mogelijk om aan de zuivelfabrieken vrijheid van keuze t.a.v. de melkbestemming te laten en werd door het B.Z. door middel van productie- en leveringsverplichtingen dan ook in belangrijke mate invloed op deze bestemming uitgeoefend. Aan de producenten werden inzake de aanwending van de melk voorschriften gegeven, op de naleving waarvan streng werd toegezien:

1. De teruglevering van onder- en karnemelk door de bedrijven was gebonden aan een maximum.
2. De productie van boter was gebonden aan een kwantum, dat als noodzakelijk complement uit de genoemde teruglevering en de standaardisatie van de consumptiemelk resulteerde.
3. Voorts moest een deel van de door de bedrijven ontvangen melk worden bestemd voor de behoefte aan consumptiemelk in het eigen gebied.
4. Het B.Z. droeg er verder zorg voor, dat door de fabrieken van melkpoeder 's zomers bepaalde hoeveelheden poeder werden geproduceerd, zowel verstuiwingspoeder om tot consumptiemelk te worden verwerkt, als walsenpoeder voor teruglevering aan de veehouders, een en ander ter voorziening in de te verwachten tekorten in de winter.
5. Tenslotte werd aan bepaalde groepen van

bedrijven de verplichting opgelegd tot levering van zogenaamde aanvullingsmelk naar gebieden, welke een tekort aan consumptiemelk hadden.

Eerst nadat aan al deze voor haar geldende verplichtingen was voldaan kon een fabriek het restant vrij verwerken in de richting, welke haar het best uitkwam.

Teneinde te bereiken, dat alle fabrieken aan de boeren een gelijke melkprijs voor melk van gelijk vetgehalte konden uitbetalen (de richtprijs), ging men als volgt te werk:

a. Het B.Z. ging ervan uit, dat, op basis van de vastgestelde consumentenprijzen, de zuivelfabrieken uit de opbrengst van hun producten een prijs van 13,7 cts per kg melk met 3,3% vet konden uitbetalen. Daarboven werd een *melk-prijstoeslag* ten laste van het L.E.F. via het B.Z. aan de fabrieken uitgekeerd, teneinde deze in staat te stellen de richtprijs⁶⁾ van 17,5 cts per kg van 3,3% uit te betalen. De melkprijstoeslag bedroeg dus 17,5 cts — 13,7 cts = 3,8 cts per kg. Uitgaande van de 13,7 cts, vermeerderd met de verwerkingskosten van de fabriek, berekende het B.Z. voor elk der producten een prijs af-fabriek (1). Anderzijds berekende het B.Z., uitgaande van de bekende consumentenprijzen, verminderd met de diverse handelsmarges, eveneens een prijs af-fabriek, namelijk de prijs, welke de groothandel aan de fabriek kon uitbetalen (2). Uiteraard bestond er slechts zelden overeenstemming tussen (1) en (2). Het verschil tussen beide uitkomsten werd opgevangen door een *productietoeslag* of *-heffing*; m.a.w. lag (2) hoger dan (1), dan werd een heffing opgelegd, in het omgekeerde geval een toeslag uitgekeerd⁷⁾.

Verder is men van het beginsel uitgegaan, dat de prijsstelling voor melk en zuivel voor het gehele land uniform moest zijn. Men heeft haar gebaseerd op gemiddelden en voor alle bedrijven geldig verklaard. Omdat van de melk tal van verder veredelde producten worden bereid en de afgeleverde melk varieert in vet- en drogestofgehalte moest een veelheid van heffingen en toeslagen in het leven worden geroepen, teneinde de vastgestelde prijzen voor de boer en de consument zo goed mogelijk met elkaar in overeenstemming te brengen. Door deze politiek benaderde de richtprijs van de melk sterk het karakter van een vaste prijs, waarmee derhalve het gestelde doel was bereikt. Indien door

bepaalde omstandigheden de nagestreefde vaste melkprijs niet overal zou worden bereikt, waren aanvullende regelingen noodzakelijk, althans voorzover deze omstandigheden samenhangen met de dwingende voorschriften van het B.Z. Hierop zal onder punt b, nader worden ingegaan. Tenslotte zij in dit verband nog opgemerkt, dat de genoemde melkprijstoeslag van gemiddeld 3,8 cts per kg melk (= 17,5 cts — 13,7 cts) geen juiste indruk geeft van de mate waarin de overheid subsidie verleende aan de melk- en zuivelsector. Het L.E.F. nam, zoals uit het vervolg (punt b) zal blijken, nog enkele andere posten voor zijn rekening als de onderbezettingsvergoeding, bepaalde vrachten, e.d.

b. Toen in 1946⁸⁾, na het vrijlaten van de kaas- en boterprijzen voor de producenten en de handel, bleek, dat de prijzen van deze producten bij levering door de fabrieken aan de distribuerende handel soms belangrijk opliepen, heeft het B.Z. maatregelen genomen om de gevolgen van dit „uitlopen” te neutraliseren. Aan het eenmaal gestelde principe van een gelijke melkprijs werd dus consequent vastgehouden. Het uitlopen leidde uiteraard tot onbillijkheden t.a.v. dié bedrijven, welke als gevolg van de melkbestemmingsvoorschriften, aanvullingsmelk moesten leveren of melkpoeder produceren, voor welke producten de prijsvorming nog streng gebonden was. Te dien einde heeft het B.Z. de zgn. *egalisatietoelagen* geïntroduceerd, om de scheve verhoudingen tussen de verschillende zuivelfabrieken weer recht te trekken. De egalisatietoelagen, welke aan de producenten van de niet of in mindere mate uitgelopen producten werden betaald, betekenden in eerste instantie een verhoging van de opbrengsten van deze producten. De regeling kwam verder hierop neer, dat op de niet of minder uitgelopen producten een zodanige toeslag werd uitgekeerd, dat omgerekend per kg melk, in totaal eenzelfde bedrag werd ontvangen als voor het meest uitgelopen product. De consequentie hiervan was echter niet, dat de zuivelfabrieken voor alle toepassingen van de melk meer konden uitbetalen aan de boeren (namelijk de richtprijs plus de egalisatietoelage resp. de uitloop), daar zowel de uitloop bij product x, als de egalisatietoelagen op de andere producten in mindering werden gebracht op de eerder genoemde *melkprijstoeslag*. Dat ook de uitloop op de melkprijstoeslag in mindering werd gebracht, betekende

een extra voordeel voor het L.E.F., aangezien hier geen egalisatietoelage tegenover stond⁹⁾.

Leidden de melkbestemmingsvoorschriften enerzijds toe, dat als gevolg van een gedeeltelijk vrijlaten van de prijsvorming (producentenprijzen voor kaas en boter) overgegaan werd tot het boven beschreven stelsel der egalisatietoelagen, anderzijds was het eveneens noodzakelijk de ongelijke druk, welke de aanvullingsmelkregeling op de verschillende zuivelfabrieken legde, zoveel mogelijk te egaliseren. Op grond van de aanvullingsmelkregeling kon het B.Z. te allen tijde aan andere dan consumptiemelkbedrijven voorschrijven aanvullingsmelk te leveren. Deze verplichting legde het B.Z. in de eerste plaats op aan de boterfabrieken, welke over een overvloedige hoeveelheid melk beschikten. Voor het overige werd deze verplichting zo goed mogelijk over de andere zuivelfabrieken verdeeld. De prijzen voor de aanvullingsmelk waren zodanig vastgesteld, dat de boterfabrieken hierin ongeveer eenzelfde dekking der kosten vonden als bij de eigen verwerking van de melk. Voor de andere zuivelfabrieken, welke normaliter uit de ontvangen melk: kaas, melkpoeder, condens, e.d. bereidden, waren deze prijzen onvoldoende. Immers, door het leveren van aanvullingsmelk ontstond in deze fabrieken een onderbezetting van enkele afdelingen. Om deze reden werd aan de zuivelfabrieken, welke aanvullingsmelk moesten leveren, met uitzondering van de zuivere boterfabrieken, een *onderbezettingsvergoeding* uitgekeerd. Alle kosten verbonden aan het vervoer van de aanvullingsmelk werden eveneens door het B.Z. gedragen.

De wijzigingen in de prijsstelling voor melk en melkproducten sinds April 1949.

Sinds April '49 zijn enkele vereenvoudigingen in het markt- en prijsbeleid aangebracht, waarbij een groter deel van de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken weer in handen van het bedrijfsleven zelf werd gelegd. Dit maakte het voor het B.Z. mogelijk haar prijsbeleid, gericht op één uniforme melkprijs, te laten varen en te vereenvoudigen tot een beleid, waarbij de verschillen in financiële resultaten der diverse bestemmingen van de melk hun invloed op de melkprijs kunnen uitoefenen.

1. De gunstige ontwikkeling van de melkproductie maakte het mogelijk reeds in April, tegen de aanvang van het nieuwe melkjaar,

enkele belangrijke vereenvoudigingen in het markt- en prijsbeleid aan te brengen. Zij hadden betrekking op de melkbestemmingsvoorschriften. Deze kwamen te vervallen, met dien verstande, dat indien hiertoe aanleiding zou bestaan, opnieuw regelend zou worden opgetreden. De bedrijven werden vrij inzake de bestemming, welke zij aan de melk wilden geven. Wel werd het aanvankelijk nog noodzakelijk geacht de teruglevering van onder- en karnemelk aan een maximum te binden. Eind Juni is dit maximum evenwel, nadat het te voren al eens verhoogd was, eveneens komen te vervallen. Terzelfder tijd werd de rantsoenering van boter opgeheven. Het gevolg van deze vrijheid was evenwel, dat de verschillen in opbrengsten van de melk in de diverse toepassingen niet meer het gevolg waren van dwingende voorschriften van het B.Z., doch veel meer van de door de producenten en de handelaren zelf genomen beslissingen. Hierdoor verloor het stelsel der egalisatietoelagen zijn grondslag en kwam te vervallen. Teneinde de bereiding van melkpoeder in de topperiode van de productie aantrekkelijker te maken, wordt thans aan de fabrikanten van mager melkpoeder een vergoeding verleend voor de vrachtkosten, welke verbonden zijn aan het aankopen van melk ten behoeve van de melkpoederproductie.

Ook de voorschriften inzake de aanvullingsmelk werden in April 1949 opgeheven. De consumptiemelkbedrijven, welke niet over voldoende melk beschikken, moeten sindsdien zelf voor de aanvulling van de benodigde melk zorgdragen, waarbij de prijzen voor de aanvullingsmelk in onderling overleg tussen de betrokken partijen tot stand komen. Met de opheffing van de aanvullingsmelkvoorschriften verdween ook de door het B.Z. betaalde onderbezettingsvergoeding. Wel wordt door het B.Z. nog een vergoeding uitgekeerd (aanvankelijk van f 1,—, later verhoogd tot f 1,60 per 100 kg melk) als tegemoetkoming der door de bedrijven te betalen extra kosten en de zelf te betalen onderbezettingsvergoeding.

2. Als gevolg van de hierboven weergegeven vereenvoudigingen in het markt- en prijsbeleid draagt sindsdien de melkprijs in veel mindere mate dan voorheen het karakter van een vaste prijs, en is het element van de afgeleide prijsvorming, gelieerd aan de resultaten van de prijsvorming van melk en zuivelproducten, in de

prijsvorming van melk opgenomen. Men tracht een lonende afzet van de melk te verkrijgen *door het op een zodanig peil houden van de prijzen van de belangrijkste veredelingsproducten, dat gemiddeld een lonende melkprijs wordt bereikt.* In dit verband levert de, met het verdwijnen van de toestand van schaarste in de afgelopen zomer, voor enkele veredelingsproducten in de markt gelegde bodem, een belangrijk werktuig op. Het betreft de producten boter, kaas en mager melkpoeder. Deze bodem verving de door het B.Z. gereguleerde opzet van kaas en boter in de koelhuizen gedurende de zomer en biedt het voordeel, dat door middel van manipulaties in de bodemprijzen de aanwending van de melk in de meest doelmatige richtingen kan worden gestimuleerd. Dit laatste aspect komt duidelijk naar voren in de voor boter vastgestelde bodemprijs, welke, omgerekend tot melk, aanmerkelijk lager ligt dan bijv. die voor kaas. Men achtte de positie van boter van dien aard, dat men het noodzakelijk vond, via de voor dit product te stellen „bodemprijs”, (her-) investeringen in de boterbereidende sector af te schrikken ten bate van die in andere richtingen. De geschetste ontwikkeling sinds April '49 heeft de boterfabrieken tijdelijk in een zekere dwangpositie gebracht. Enerzijds was de vraag naar aanvullingsmelk uit het Westen in de afgelopen zomer uiteraard slechts gering. Anderzijds stuitte de teruglevering van onder- en karnemelk eveneens op moeilijkheden, terwijl de boterproductie niet direct plaatsbare overschotten opleverde, hetgeen tot gevolg had, dat de „lage” bodemprijs al spoedig een actuele betekenis kreeg. Het is overigens waarschijnlijk, dat in een „vrije economie” de positie van de boterfabrieken nog aanmerkelijk moeilijker zou zijn geweest. Waar de taak van een „geleide economie” bij de bepaling van haar marktpolitiek t.a.v. structuurveranderingen niet gelegen is in het negeren van deze wijzigingen, doch in het leiden der voor bepaalde groepen optredende moeilijkheden in banen van geleidelijkheid, kan — aannemende, dat het uitgangspunt juist is — o.i. slechts worden gediscussieerd over het tempo van deze geleidelijkheid. De mogelijkheid tot productiedeviatie, c.q. het openen van de mogelijkheid daartoe, speelt hier een belangrijke rol.

De gebezigde techniek met betrekking tot de bodem in de markt is in het kort aldus:

B o t e r. Producenten en handelaren worden, zolang er overschotten van dit product bestaan, waarvoor noch in het binnenland, noch bij export onmiddellijk afzet kan worden gevonden, in de gelegenheid gesteld, in het koelhuis geplaatste boter aan het I.V.Z. ter overname aan te bieden, mits de boter aan bepaalde kwaliteits-eisen voldoet. De prijs, waarvoor het I.V.Z. de boter overneemt ligt 15 cts lager dan in overeenstemming is met de melkprijs. Dit komt, omgerekend tot melk, overeen met een prijs, welke 0,6 ct per kg beneden de melkprijs ligt.

K a a s. Ook dit product kan aan het I.V.Z. worden overgedragen tegen van te voren vastgestelde prijzen, waarbij al naar gelang van de ouderdom van de kaas zekere verhogingen worden toegepast op de voor overname van jonge kaas geldende prijs. De overnameprijs voor jonge kaas ligt 2 cts per kg lager dan in overeenstemming is met de melkprijs, hetgeen omgerekend tot melk correspondeert met een prijs, welke ca 0,2 ct onder de melkprijs ligt.

M a g e r m e l k p o e d e r. Voor dit product is een overeenkomstige regeling gemaakt. Mocht blijken, dat de bij het I.V.Z. ingeleverde hoeveelheid óf te groot wordt, óf onvoldoende is om als reserve te dienen voor de winterperiode, dan kunnen de overnameprijzen worden gewijzigd, teneinde de productie/aflevering te remmen of te stimuleren.

In het algemeen kan dus worden opgemerkt, dat de „bodemprijzen” zodanig zijn vastgesteld, dat de daarmee corresponderende melkprijzen beneden de basisprijs voor melk liggen. De bij het I.V.Z. ingeleverde kwantiteiten dienen in eerste instantie voor export naar Engeland; de export van onze zuivelproducten naar dit land geschiedt centraal. De vraag rijst evenwel, dat het I.V.Z. met eventuele, niet via deze export te plaatsen, overschotten moet doen. Immers, onafhankelijk van de exportmogelijkheden moet de overheid in het gevolgde systeem de surplus overnemen.

3. Op de vrijere opzet van de markt- en prijs-regelingen, zoals die na April was ontstaan, moest echter in Augustus, ten dele worden teruggekomen. Mede als gevolg van het oplopen der kaasprijzen en het handhaven van de vastgestelde prijs voor consumptiemelk, ontstond het gevaar van een tekort aan consumptiemelk. Om deze reden was het noodzakelijk weer een zekere regeling in de bestemming van de melk te

brenge, welke in wezen een stap terug betekende op de weg naar een vrije bestemming van de melk, waarop men sinds April 1949 zo goed gevorderd was. Met ingang van 21 Augustus zijn aan alle zuivel- en standaardisatiebedrijven leveringsverplichtingen voor melk opgelegd. Deze verplichtingen zijn overdraagbaar. Ze worden per week vastgesteld in een percentage van de van veehouders ontvangen melk, verminderd met de melk bestemd voor de consumptie in het eigen rayon. De prijsvorming van de aanvullingsmelk bleef vrij, doch aan de ontvangende bedrijven wordt, zoals reeds eerder vermeld, door het B.Z. een vergoeding uitgekeerd, welke thans f 1,60 per 100 kg bedraagt, ter tegemoetkoming aan de door de bedrijven te betalen extra kosten en zelf te betalen onderbezettingsvergoeding. Bovendien ontvangen zij een vergoeding van de vrachtkosten. Daarenboven werd bepaald, dat met ingang van 21 Augustus de productie van mager melkpoeder en caseïne voor export niet waren toegestaan. Deze regeling is echter in September weer herroepen.

In October werd nog een andere regeling getroffen, welke niet geheel past in het schema van de „nieuwe koers”. Door de onverwachte gunstige exportmogelijkheden naar enkele Europese landen voor kaas en boter liepen met name de kaasprijzen zodanig op, dat het verschil tussen deze prijzen en de nog aan een maximum gebonden consumenten-melkprijs te groot werd. Met het oog op de hieruit ontstane moeilijke positie voor de consumptiemelkbedrijven enerzijds, en de druk op de hierboven vermelde „nieuwe” aanvullingsmelkregeling anderzijds, werd besloten de prijsspanningen te verlichten. Nadat reeds ten behoeve van de consumptiemelkbedrijven diverse privaatrechtelijke regelingen waren ontworpen, heeft de Regering op 20 October bepaald, dat alle kaasproducenten een heffing van f 35,— per 100 kg kaas zijn verschuldigd aan het L.E.F. Een andere mogelijkheid tot correctie, het vrijlaten van de prijsvorming van consumptiemelk, heeft de overheid gemeend niet te kunnen toelaten.

4. In November 1949 is opnieuw een belangrijke stap gedaan in de richting van normaler verhoudingen op de melk- en zuivelmarkt. Met het van kracht worden van de nieuwe jaarprijs voor boerenmelk van 17,75 cts per kg van 3,5% op 6 November, is de subsidiëring van het

binnenlands verbruik van zuivelproducten, behalve voor consumptiemelk, beëindigd, en daarmee de betaling van de melkprijstoeslag. Op consumptiemelk en de daaruit bereide producten wordt dus nog een subsidie verleend, doch aangezien dit wordt uitgekeerd over de in consumptie gebrachte hoeveelheden, werd de handhaving van de oude melkprijstoeslag op *alle* melk overbodig.

Het onderscheid tussen zomer- en wintermelkprijs voor de veehouder is gehandhaafd. Vóór 6 November werd dit prijsverschil tot stand gebracht door het verlenen van een hogere melkprijstoeslag in de winter dan in de zomer. Door het wegvallen van de melkprijstoeslag was deze techniek niet langer toe te passen; na 5 November wordt aldus te werk gegaan, dat gedurende de winter een toeslag zal worden gegeven op de melk ten bedrage van het verschil tussen de gestelde wintermelkprijs van 19,70 cts per kg melk van 3,5% en de nieuwe basisprijs, terwijl in de zomer een heffing zal worden opgelegd, gelijk aan het verschil tussen de gestelde zomermelkprijs van 16,70 cts per kg melk van 3,5% en de nieuwe basisprijs. Aangezien de toeslag resp. heffing wordt uitgekeerd, resp. opgelegd aan de zuivelfabrieken, komt dit seizoenverschil alleen tot uiting bij de aan de veehouder uit te betalen melkprijs en niet in de prijzen der uit melk bereide producten.

Waren per 1 Mei '49 de maximum-consumenten prijzen van boter en belegen kaas reeds opgeheven, per 6 November '49 werd ook de maximum-consumentenprijs voor jonge kaas ingetrokken, alsmede de rantsoenering van dit product. De extra heffing op kaas, welke in October in het leven werd geroepen, is gehandhaafd. De garantieprijzen bij vrijwillige inlevering van kaas bij het I.V.Z. zullen worden verhoogd.

b. Exportregelingen.

Contingentering.

Tot April '49 was de export van onze zuivelproducten nog gecontingenteerd, zowel naar de totale hoeveelheid als wat het aantal exporteurs betreft, dat aan de export kon deelnemen. De raming der exportquanta zal onderstaand in het kort worden aangegeven.

Boter.

Van de op grond van de toenmalige melk-

bestemmingsvoorschriften berekende boterproductie werd een hoeveelheid in mindering gebracht, welke op grond van de toen nog van kracht zijnde rantsoenering vrij nauwkeurig kon worden berekend. Het saldo was voor export beschikbaar.

Kaas, condens, melkpoeder.

Berekend werd de hoeveelheid melk, welke resteerde nadat van de totale melkproductie de binnenlandse consumptie van melk, kaas, condens, poeder, alsmede de teruglevering aan de veehouders in mindering was gebracht. Het restant was voor export beschikbaar en kon voor de productie van kaas, condens en poeder voor export worden aangewend. De afgifte van uitvoervergunningen geschiedde zodanig, dat de export van deze producten, afgezien van boter, dezelfde samenstelling had als vóór de oorlog¹⁰). Vervolgens werden deze exportquota verdeeld over de exporteurs in contingenten, in evenredigheid met hun vooroorlogse exporten.

In April '49 is de exportcontingentering van zuivelproducten opgeheven, met uitzondering van de export naar Engeland. De uitvoer naar dat land vindt nog steeds centraal plaats en loopt over het I.V.Z.¹¹). De export van room, weiprodukten en andere „speciaalproducten” was reeds eerder niet meer aan een historische verdeling gebonden. Voor gecondenseerde melk werd de exportcontingentering in beginsel eveneens opgeheven, doch de schaarste aan blik maakte het nog noodzakelijk, dat de verdeling hiervan nog enige maanden op basis van de historische exportcijfers geschiedde. Sinds 25 Juni '49 is echter ook deze laatste beperkende regeling opgeheven.

Ofschoon men er, nationaal gezien, de voorkeur aan gaf de productie en export van uit volle melk bereide producten te stimuleren en die uit ondermelk bereid te beperken i.v.m. het feit, dat bij de productie van „magere” producten extra kwantiteiten boter vrijkomen, is toch besloten ook de export van magere condens en mager poeder toe te staan.

Prijzen.

Aan de exporteurs is de verplichting opgelegd, dat zij bij uitvoer van zuivelproducten minstens de voor elk product vastgestelde „minimum-deviezenbedragen” ontvangen. Dit minimum-deviezenbedrag komt overeen met de integrale kostprijs van elk product en omvatte, toen het

binnenlands verbruik nog gesubsidieerd was, de theoretische producentenprijs, vermeerderd met het binnenlandse subsidie op de melk (melk-prijstoeslag) plus bepaalde handelskosten en -marges. Dit vereiste een exporthelling, welke deze melkprijsstoeslag compenseerde en welke door de exporteurs moest worden voldaan bij het aanvragen van de uitvoermachtiging. Bij het wegvallen van de melkprijsstoeslag op 6 November is de exporthelling ter compensatie van dit binnenlandse subsidie op de melk eveneens komen te vervallen.

De prijsregeling voor boter wijkt wat af van die der andere zuivelproducten. Daar de boter bij de van kracht zijnde ondermelkprijs in het algemeen zijn integrale kostprijs bij export niet kon opbrengen, is men voor dit product uitgegaan van de beste prijs, welke in het buitenland te maken was. Op grond daarvan werd de heffing vastgesteld. De minimum-deviezenbedragen stemden hier dus niet overeen met de integrale kostprijs. Na 5 November is ook voor dit product deze exporthelling vervallen. Voor de export naar België en Luxemburg, waar de boterprijzen zeer hoog liggen, zijn bijzondere heffingen van kracht om de prijzen in overeenstemming te brengen met de daar geldende. Voorts vindt na de devaluatie nog een heffing plaats om het „devaluatievoordeel” bij export naar België, Luxemburg en de Franse overzeese gebiedsdelen weg te nemen. Deze laatste heffing is ook van kracht voor de export van kaas naar deze gebieden. De devaluatieheffing draagt een wat incidenteel karakter en is bijvoorbeeld niet van kracht bij export naar Duitsland. Overwogen wordt deze heffing te laten vervallen.

Bij de regeling van de exportprijzen van zuivelproducten, wordt, zoals uit het bovenstaande moge blijken, geen rekening gehouden met het feit, dat een deel der grondstoffen, namelijk het geïmporteerde krachtvoer tot medio 1949, en na de devaluatie van de gulden in September opnieuw, gesubsidieerd is. Soms voorkomende extraheffingen op de export naast die ter compensatie van de melkprijsstoeslag, zijn nooit gemotiveerd met verwijzing naar de subsidies op geïmporteerde krachtvoer.

Zoals reeds eerder werd aangegeven, is tegemoet gekomen aan de mogelijkheid, dat de exporteur zijn producten slechts voor een deel kan plaatsen. Als complement van de voorgeschreven minimum-deviezenbedragen bij ex-

port is de mogelijkheid geopend, deze overschotten aan het I.V.Z. over te dragen tegen prijzen, welke wat lager liggen dan in overeenstemming is met de basisprijs voor de melk. Uit deze aan het I.V.Z. overgedragen kwantiteiten vindt, zoals reeds vermeld, ten dele de export naar Engeland plaats.

De relatie exporteur-buitenland.

Evenals bij de overige uitvoerproducten is de relatie exporteur - importeur met betrekking tot de Engelse markt geheel verbroken. De export is door de Nederlandse Regering gecentraliseerd en in handen gelegd van het I.V.Z. Bovendien zijn de prijzen, welke Engeland voor de diverse producten wil betalen, niet geheel lonend. Het I.V.Z. koopt de betreffende producten nu tegen een vaste prijs van de handel in en verkoopt ze aan Engeland tegen de gecontracteerde prijzen; het nadelige verschil blijft voor onze handel verborgen en wordt door de Staat bijgepast.

De export naar de overige landen geschiedt rechtstreeks door de handel (directe relatie exporteur - importeur). Inmiddels is in de regeling van het aantal handelaren, dat als exporteur kan optreden, een wijziging gekomen. Naast de bestaande exporteurs kunnen thans alle producenten en de erkende handel als exporteur optreden van de door hen geproduceerde, resp. verhandelde producten. In overleg met de vakgroepen Groothandel in Boter en Groothandel in Kaas is echter een nieuwe regeling opgezet om de vestiging als groothandelaar in boter en kaas te binden aan erkenningsreglementen. De aldus erkende groothandelaren kunnen tevens als exporteur optreden, zodat deze regeling nog niet tegemoet komt aan de wel eens naar voren gekomen wens de export van deze zuivelproducten te concentreren in handen van een beperkt aantal exporteurs, teneinde de nadelen van onderlinge concurrentie op de buitenlandse markten te kunnen tegengaan.

C. Pluimvee en eieren.

Samenvatting. Tot October 1948 werd de omvang van de pluimveestapel op stringente wijze beperkt gehouden. Na October '48 is hierin een verruiming aangebracht in die zin, dat de pluimveehouder sindsdien vrij is met betrekking tot het aantal kippen, dat hij wil houden. Het stelsel van jaarlijkse kuiken-

toewijzingen werd nog gehandhaafd en is nog steeds van kracht.

De afzet van eieren in het binnenland is vrij en niet gesubsidieerd¹²⁾. De prijsvorming van eieren in het binnenland is sinds Februari 1949 vrij. Voor dit veredelingsproduct is derhalve geen basisprijs van kracht. De prijs voor eieren wordt echter op peil gehouden door een aantal regelingen, welke gekoppeld zijn aan de centrale export naar Engeland. De export naar dit land, welke tegen vaste prijzen plaatsvindt, heeft voor de pluimveehouder en de handel tot gevolg, dat de prijs voor een deel van hun omzet is vastgelegd.

Op basis van een met Engeland afgesloten handelsverdrag vindt een belangrijke export naar dit land plaats, welke in handen is van de overheid. De uitvoer naar de overige landen is vrij en niet gesubsidieerd¹²⁾.

a. Markt- en prijsregelingen voor het binnenland.

In verband met de voederpositie van ons land werd tot October '48 de omvang van de pluimveestapel beperkt gehouden. Dit geschiedde door het vaststellen van het aantal kuikens, dat elk jaar in totaal mocht worden uitgebroed, als ook door een fixatie van het aantal kippen per pluimveehouder. Daarenboven moest de pluimveehouder jaarlijks per kip een aantal eieren inleveren — doorgaans 140 stuks — waarvoor hem door de „verzamelaar” pluimveehouderijzegels werden verstrekt. Tegen inlevering van deze zegels bij de Plaatselijke Bureauhouder werd aan de pluimveehouder de voedertoewijzing verstrekt, die deze nodig had voor het betrekken van het krachtvoeder. Door het aldus gelegde verband tussen de inleveringsplicht (aanslag) per kip en het verstrekte rantsoen krachtvoeder was nog een extra waarborg geschapen voor het in de hand houden van de pluimveestapel. Het binnenlands verbruik was voorts streng gerantsoeneerd.

In October 1948 is een eerste stap gedaan naar een vrijere ontwikkeling in de pluimveesector. De pluimveehouder is sindsdien vrij in het aantal kippen, dat hij zal houden. De omvang van de pluimveestapel wordt door de overheid sindsdien nog beïnvloed door het jaarlijks vastgestelde aantal kuikens, dat mag worden uitgebroed enerzijds en de rantsoenering van het krachtvoeder anderzijds. Op deze beide aspecten zal wat nader worden ingegaan. Op grond van de

te verwachten hoeveelheid krachtvoeder en de verdeling hiervan over de verschillende veehouderij sectoren, stelt de overheid elk jaar het kwantum kuikens vast, dat in totaal mag worden uitgebroed¹³⁾. Ter illustratie van de wijze van verdeling over de bedrijven geven wij een beschrijving van de criteria, volgens welke deze verdeling in 1949 heeft plaatsgevonden. Na aftrek van een aantal, dat benodigd was voor verjonging en uitbreiding van de pluimveestapel van de fok- en vermeerderingsbedrijven, werd het resterend aantal naar rato van de verhoudingen in 1939 over de provincies verdeeld. Vervolgens werden de toegewezen aantallen per provincie verder verdeeld over de districten der Plaatselijke Bureauhouders, in eerste instantie ook weer volgens de verhoudingen in 1939. De pluimveehouders konden bij de Plaatselijke Bureauhouder een aanvraag indienen voor een zeker aantal kuikens. Vóórdat zij hun toewijzing ontvingen, werd achtereenvolgens nagegaan: het hoofd- en nevenberoep van de aanvrager, zijn vakkennis, de huisvesting en uitloopegelegenheid van het pluimvee, de grootte en het type van het bedrijf, alsmede de behoefte tot aanvulling of verjonging van de hoenderstapel. In het kader van de gewenste intensivering van de agrarische productie, in het bijzonder op het arbeidsintensieve bedrijf (hoofdstuk I, A), kwam in de eerste plaats het kleine bedrijf voor een toewijzing in aanmerking. Voor elke pluimveehouder stond, na het bekend worden van zijn toewijzing, de mogelijkheid tot beroep open bij een voor dit doel in het leven geroepen Provinciale Beroepscommissie.

Met betrekking tot de rantsoenering van het krachtvoeder kan worden vermeld, dat met het vrij worden van het binnenlands verbruik van eieren in Januari 1949 ook de jaarlijkse aanslag per kip kwam te vervallen en daarmee de tot dusverre gebezigde basis voor de krachtvoedertoewijzing. Gedurende een overgangsperiode van 16 Januari tot 13 Maart heeft de toewijzing van krachtvoeder aan de pluimveehouders plaatsgevonden op basis van het op elk bedrijf aanwezige aantal dieren¹⁴⁾. Met ingang van 14 Maart is de voedertoewijzing gekoppeld aan een stelsel van exportzegels. Deze regeling komt in het kort hierop neer, dat de pluimveehouder elke vierwekelijkse periode een aantal eieren per kip moet inleveren. Hij ontvangt hiervoor van de handelaar zgn. exportzegels,

welke hij moet inleveren bij de Plaatselijke Bureauhouder voor het verkrijgen van de voeder-toewijzing voor de volgende vierwekelijkse periode.

De weg van producent naar consument is schematisch weergegeven als volgt. De verzamelaars kopen de eieren bij de boeren op en verkopen ze weer aan de handelaars. Van deze laatste bereiken de eieren, bestemd voor het binnenland via de grossier en de détaillist de consument. De weg van de eieren voor export is tot de handelaar dezelfde. Voorzover ze bestemd zijn naar Engeland te worden uitgevoerd, moet de inlevering geschieden bij erkende verzamelaars/handelaars, die de voor dit doel aangeboden kwantiteiten overdragen aan het Pluimvee- en Eieraankoopbureau (overheidsorgaan). De export naar de overige landen geschiedt door de handelaars zelf.

Wat de prijsvorming aangaat, deze was tot November '48 in alle stadia geregeld. Voor de boer was een vaste prijs van kracht en voor de diverse stadia in de handel maximumprijzen. Ook de prijs voor de consument was een maximumprijs. Hierin is geleidelijk aan wat meer vrijheid gekomen, zodat in Februari 1949 nog slechts maximumprijzen van kracht waren voor de grossier, de kleinhandel en de consument. De prijs droeg derhalve voor de boer het karakter van een afgeleide maximumprijs. In de prijsregeling voor eieren kwamen geen binnenlandse heffingen of toeslagen vanwege het L.E.F. voor, zoals wij die bij vlees, consumptiemelk en de zuivelproducten leerden kennen. De maximumprijs voor de consument was afgestemd op de binnenlandse productiekosten inclusief de diverse handelsmarges. Per 11 Februari 1949 zijn ook de nog geldende maximumprijsvoorschriften opgeheven, zodat sindsdien de prijsvorming in principe vrij is en nog slechts indirect wordt beïnvloed door de productiebeperking als gevolg van de kuikentoeewijzing en de voederrantsoenering enerzijds en de exportregelingen anderzijds.

b. Exportregelingen.

Bij het opheffen van de binnenlandse rantsoenering van eieren ontstond het gevaar, dat, als gevolg van de gunstige binnenlandse prijzen, onze export in het gedrang zou komen en het karakter zou krijgen van een in omvang sterk variërende restpost. Gezien het grote belang, dat

men hechtte aan het behoud van een belangrijke afzetmarkt in het buitenland, met name in Engeland met welk land inmiddels een belangrijk handelsverdrag was afgesloten, zijn een aantal maatregelen getroffen teneinde een stabiele exportstroom veilig te stellen. Deze komen hierop neer, dat sinds Januari '49 elke geregistreeerde pluimveehouder periodiek (per 4 weken) een aantal eieren per kip voor export moet inleveren. De pluimveehouder kan deze exportverplichting overdragen aan de verzamelaar, resp. handelaar door bij deze, tegen ontvangst van een overeenkomstig aantal exportzegels, het in elke betrokken periode vereiste aantal eieren per kip voor export in te leveren. De handelaar is op zijn beurt verplicht het tegen de exportzegels ontvangen aantal eieren te exporteren. Bij deze export dient onderscheid te worden gemaakt tussen de export naar Engeland, welke centraal geschiedt en in handen is van het Pluimvee- en Eieraankoopbureau, en de export naar de vrije landen, welke de handel zelf verzorgt. Voor elke vierwekelijkse periode maakt het Bedrijfschap bekend, welk percentage de handelaar van de voor export bestemde eieren moet afleveren aan het genoemde Aankoopbureau voor export naar Engeland. Hiervoor ontvangt de handel een vaste prijs, welke ongeveer overeenkomt met de kostprijs plus handelsmarges. Het resterende kan door de handel vrij worden geëxporteerd¹⁵⁾.

De omvang van het in het handelsverdrag met Engeland opgenomen kwantum, alsmede de in dit verdrag vastgelegde prijs, waren oorzaak, dat er een vrij belangrijk verschil kon ontstaan tussen de vrije prijzen in het binnenland en die der voor export bestemde eieren. Enerzijds hield de relatief omvangrijke export een zekere schaarste in het binnenland in stand, hetgeen tot gevolg had, dat het binnenlandse prijspeil zich op een hoog niveau bleef bewegen; anderzijds lagen de prijzen der exporteieren vrij laag, als gevolg van het feit, dat verreweg het grootste deel voor export naar Engeland moest worden ingeleverd tegen de genoemde vaste prijs, terwijl ook de export naar de „vrije” landen gedurende de zomer geen prijzen opbracht, welke hier belangrijk boven lagen. Aan dit verschil tussen binnenlandse prijzen en de gemiddelde exportprijzen ontleenden de exportzegels een zekere waarde, welke tot uiting kwam in de prijzen, die de verzamelaars voor de zegels

aan de boeren in rekening brachten. Op deze wijze werden de lasten van de export afgewenteld op de pluimveehouder. Een cijfervoorbeeld moge dit verduidelijken. Stel, een handelaar ontvangt voor een bepaalde klasse eieren van het Aankooppureau een bedrag van f 9,90, voor zijn overige export een bedrag van f 11,— per 100 eieren, en, gezien de kwantitatieve verhouding tussen beide vormen van export, gemiddeld een bedrag van bijvoorbeeld f 10,— per 100 eieren. Brengt men hierop in mindering een bedrag van vracht- en verpakkingskosten, marges, e.d. van f 1,50, dan laat zich hieruit een prijs voor de pluimveehouder berekenen van f 8,50 per 100 eieren. Bij een vrije binnenlandse prijs van bijvoorbeeld 12 cts bedraagt de theoretische waarde van een exportzegel dan 3,5 cts. De producentenprijs van 8,5 cts wordt nu als volgt geëffectueerd. De boer ontvangt voor alle door hem aan de verzamelaar ingeleverde eieren de vrije binnenlandse prijs van 12 cts. Echter, voor het hierin begrepen kwantum bestemd voor export moet hij een overeenkomstig aantal zegels kopen à 3,5 cts, zodat hij per saldo voor de exporteieren slechts 8,5 cts in handen krijgt.

Het voor de exporteieren bestaande nadelige prijsverschil t.o.v. de binnenlandse eierprijzen heeft er toe geleid, dat een aantal producenten, die hun behoeften aan krachtvoeder in voldoende mate buiten de toewijzingen om konden dekken, zich aan de export-aanslagregeling onttrokken, teneinde volledig te kunnen profiteren van de

gunstige vrije prijzen. Deze gang van zaken betekende, dat de export-aanslagregeling, welke de lasten van de export gelijkmatig over alle pluimveehouders beoogde te verdelen, discriminerend ging werken ten nadele van de kleine bedrijven met een intensieve kippenhouderij. Deze ontwikkeling is voor het Bedrijfschap aanleiding geweest in een aanvullende regeling te bepalen, dat alle geregistreerde pluimveehouders, die in het tijdvak van 3 Juli - 24 September '49 niet volledig aan de exportaanslag zouden voldoen, belast zouden worden met een heffing per kip van f 1,— voor de periode van 3 Juli - 24 September en van f 0,50 voor het tijdvak van 25 September - 14 Januari 1950.

Nog via een andere weg is getracht de export naar Engeland veilig te stellen. Indien de handel, ondanks zijn verplichtingen op grond van bovengenoemde regeling, in gebreke zou blijven om de eieren aan het Aankooppureau te leveren, dan is dit Bureau verplicht de eieren op de vrije binnenlandse markt te kopen. Om deze reden is bepaald, dat de handel voor de door haar periodiek bestelde zegels fonds moet bezorgen. De grootte van dit fonds wordt bepaald door het aantal benodigde (bestelde) zegels, vermenigvuldigd met de voor de eerstvolgende periode gestelde prijs per zegel. Zou de handel niet aan haar verplichtingen voldoen, dan staat het Bedrijfschap het gestelde fonds ter beschikking om de vereiste eieren op de vrije markt aan te kopen.

¹⁾ Een maand later is men op deze verhoging van het subsidie weer teruggekomen.

²⁾ Voor zover deze exporthelling de binnenlandse toeslag overtreft, zou dit gemotiveerd kunnen worden met verwijzing naar het subsidie op het in de varkensmestrij verwerkte geïmporteerde krachtvoeder.

³⁾ Voor volwassen rundvee waren een zestal kwaliteitsklassen van kracht, voor graskalveren vier en voor nuchtere kalveren één. Periodiek werden de in dit schema vastgelegde prijzen herzien. De klassificatie beruiste niet uitsluitend, zoals de naam kwaliteitsklasse doet vermoeden, op de kwaliteit van het vlees doch op het slachtverlies. Hoe lager dit getaxeerd werd, hoe hoger het betreffende rund werd geklassificeerd.

⁴⁾ Inmiddels werd een maand later het subsidie door de Regering weer belangrijk verlaagd. Dit maakt de veronderstelling van een prijsstijging van rundvlees voor de consument met slechts een bedrag, dat correspondeert met het per 6 November vervallen subsidie op dit vlees, illusoir.

⁵⁾ Het in de veehouderijsector verbruikte krachtvoeder, afkomstig uit import is, zoals wij in hoofdstuk II reeds vermeldde, nog wel gesubsidieerd.

⁶⁾ Deze richtprijzen gold in de periode van November 1948 — November 1949.

⁷⁾ Dit kan schematisch als volgt worden weergegeven:
Enerzijds:

melkprijs voor de boer	—,— per 100 kg
bij: verwerkingskosten van de fabriek	—,— " " "
	—,—
totaal: prijs af-fabriek	—,— " " "
= per kg product	—,— " " " ⁽¹⁾

Anderzijds:

consumentenprijs per kg product	—,—
af: detaillistenmarge per kg	—,—
	—,—
inkoopprijs detaillist	—,—
af: groothandels-/grossiersmarge per kg	—,—
	—,—
producentenprijs per kg	—,— ⁽²⁾

⁸⁾ Voor de detaillisten en de consumenten werden maximumprijzen gehandhaafd tot in 1949.

⁹⁾ Uiteraard had men ook achteraf een egalisatieheffing kunnen oplossen ten laste van het uitgelopen product. Gezien de bezwaren, welke het bedrijfsleven had tegen heffingen met terugwerkende kracht, heeft het B.Z. de voorkeur gegeven aan toeslagen op de melk.

¹⁰⁾ Bij deze verdelingscalculatie bekommerde men zich niet om de onderverdeling der producten, zoals bijvoorbeeld voor

kaas die in 40+ en volvet. Aanvankelijk was de export van magere producten, 20+ kaas, mager melkpoeder en magere condens verboden.

¹¹⁾ Het I.V.Z. kan voor dit doel in de eerste plaats putten uit eventueel bij haar ingeleverde kwantiteiten zuivelproducten op grond van de voor deze producten in de markt gelegde bodem. Daar de inlevering van kaas uit dien hoofde te verwaarlozen is, heeft het B.Z. voor dit product in October 1949 een gedwongen levering in het leven geroepen.

¹²⁾ Afgezien van het subsidie op het in de pluimveehouderij-sector aangewende krachtvoeder, afkomstig uit import.

¹³⁾ Practisch heeft dit kwantum betrekking op de door de zgn. broederijen uit te broeden kuikens, aangezien men sinds October '49 het op de boerenbedrijven uit te broeden aantal niet meer in de hand heeft. Dit laatste vormt echter normaliter een te verwaarlozen component in de jaarlijkse uitbreiding van de pluimveestapel.

¹⁴⁾ Volgens opgave van 5 December 1948 op de registratiekaarten van de Plaatselijke Bureauhouder. Daarnaast werd

echter voor het aantal kippen een maximum gesteld, bepaald op 35% van het in 1947 toegewezen aantal kuikens, plus 40% van het voor 1948 toegewezen aantal kuikens, en met ingang van 14 Maart '49: 40% van het in 1947 toegewezen aantal kuikens, plus 45% van het in 1948 toegewezen kwantum. Voor die bedrijven, welke geen of slechts een geringe toewijzing hadden ontvangen, stelde men het maximum vast op het bij de laatste eieraanslag berekende aantal kippen plus 10.

¹⁵⁾ Met betrekking tot de export naar andere landen kan het volgende worden opgemerkt. Ten tijde van de rantsoenering legde het Bedrijfschap de handel regelmatig aanslagen op voor de binnenlandse voorziening (levering aan de grossiers) en voor de export naar Engeland (levering aan het Aankoopbureau). De export naar de overige landen was vrij en had het karakter van een restpost. Na de opheffing van de rantsoenering is hierin in zoverre een verandering gekomen, dat de export gecontingenteerd werd, teneinde een bepaald voorzieningsniveau in het binnenland te handhaven.

HOOFDSTUK IV

DE MARKT- EN PRIJSPOLITIEK VOOR GROENTE EN FRUIT

Samenvatting. Practisch bestaat er in deze sector in vergelijking met de andere agrarische sectoren een geringe overheidsbemoeienis, met name wat betreft de prijsvorming en de export. Juridisch bestaat echter de mogelijkheid, dat van overheidswege direct en ingrijpend inzake de productie, de prijsvorming en de im- en export van tuinbouwproducten wordt opgetreden. De organisatie van de markt is in deze sector echter aanmerkelijk verder voortgeschreden dan elders. In deze, op de export afgestemde tak van agrarische productie, gekenmerkt door een, afhankelijk van de weersomstandigheden op korte termijn sterk wisselend aanbod van snel bederfelijke producten, heeft zich de drang tot organisatie sterk doen gevoelen. In afwijking van de vorige hoofdstukken zal hier dan ook meer aandacht worden besteed aan de diverse marktinstellingen, welke uit het bedrijfsleven zelf zijn voortgekomen.

Anders dan in de overige sectoren van de agrarische productie wordt in de tuinbouw door middel van een stelsel van vergunningen op de productie van bepaalde producten en d.m.v. erkenningsreglementen op het toetreden tot het vak een belangrijke invloed uitgeoefend. Mocht in de toekomst blijken, dat de afzetmogelijkheden van tuinbouwproducten onvoldoende kunnen worden vergroot, dan is het organisatorisch mogelijk tot een verder ingrijpen inzake het aanbod over te gaan.

Wat de prijsvorming betreft betekent de bestaande veerplicht, dat een marktvorm in het leven is geroepen, welke die van de volledige concurrentie in belangrijke mate benadert. Er zijn weliswaar maatregelen genomen, welke beogen tegemoet te komen aan de gevolgen van de ten aanzien van tuinbouwproducten bestaande inelastische vraag versus een zeer sterk fluctuerend aanbod, doch deze zijn zó gekozen, dat op het principe van de vrije prijsvorming zo weinig mogelijk inbreuk wordt gemaakt, terwijl zij ook niet tot gevolg hebben

dat de gevoerde overheidspolitiek van lage consumentenprijzen wordt aangetast.

Was tot voor kort de situatie aldus, dat de kosten van deze marktondersteuning uitsluitend door de overheid werden gedragen, sinds voorjaar 1948 is een regeling van kracht, waarbij de kosten in eerste instantie door de betrokkenen zelf worden opgebracht. Daartoe worden voor een aantal in aanmerking komende producten prijzen vastgesteld, welke aan de telers een vaste vergoeding garanderen. De vergoedingsprijzen zijn voor gelijke kwaliteiten vast, doch variëren voor de verschillende kwaliteiten binnen zekere marges. Zij worden betaald uit per product of groep van producten gecreëerde reserves, welke in principe worden gevormd uit heffingen in tijden, dat de producten deze kunnen dragen. Daarnaast is nog de mogelijkheid van overheidssteun gehandhaafd.

Wat de export aangaat bestaat, evenals in de andere sectoren, juridisch de mogelijkheid, dat heffingen worden opgelegd, doch hiervan is thans in de praktijk slechts weinig sprake. Gepoogd wordt de export zoveel mogelijk te stimuleren. In het algemeen vindt export rechtstreeks plaats door de exporteurs en voor eigen rekening en risico. Een uitzondering hierop vormde tot voor kort de export naar Duitsland, welke weliswaar door de exporteurs werd verzorgd, doch voor rekening en risico van het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen plaatsvond. Na Mei 1949 is dit systeem van centrale export naar Duitsland verlaten.

A. Marktinstellingen.

Als instellingen, welke voor de markt- en prijsregelingen van overwegend belang zijn, moeten in de eerste plaats worden genoemd de publiekrechtelijke organen in hun huidige opzet: het Hoofdbedrijf voor Tuinbouwproducten en de daaronder ressorterende Bedrijfschappen voor Groenten en Fruit, voor Sierteeltproducten, en voor Tuinbouwzaden. Door deze Bedrijfschappen

werd de marktordenende taak van de Crisis-centrales overgenomen. Voor het hierna volgende, waarin slechts de prijs- en marktpolitiek voor groente en fruit wordt bezien, is het Bedrijfschap voor Groenten en Fruit van directe betekenis, aangezien een belangrijk deel der regelingen op de verordenende en uitvoerende bevoegdheid van dit Bedrijfschap is gebaseerd.

De telers, die enerzijds onder dit Bedrijfschap ressorteren, zijn anderzijds lid van een of meer veilingen, welke laatste voor het grootste deel zijn georganiseerd in het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen (C.B.). Dit Centraal Bureau speelt eveneens, zij het in de privaatrechtelijke sfeer, een belangrijke rol.

B. Marktorganisatie.

Kwekers.

De vestiging in het tuinbouwbedrijf is niet vrij. Hoewel voor de telers het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941 en het Besluit Algemeen Vestigingsverbod Kleinbedrijf nog niet van toepassing zijn, bestaan er voor hen andere beperkende bepalingen.

In de eerste plaats moeten worden genoemd de zgn. erkenningsreglementen¹⁾. Deze komen hierop neer, dat de a.s. kweker moet voldoen aan bepaalde eisen inzake kennis en praktijk. Daarnaast, en dit is in wezen een veel ingrijpender beperking van het aanbod, moet hij voor het kweken van een aantal producten een vergunning²⁾ hebben, welke hem toestaat, niet méér dan een bepaalde oppervlakte met vollegronds-groente/vroege aardappelen of onder glas te betelen. Hiermede wordt de oppervlakte tuinbouwgrond voor een aantal producten, verdeeld naar „volle grond” en „onder glas”, binnen perken gehouden, en daarmee het aanbod van deze producten.

In het algemeen moeten alle voor de handel geteelde producten via veilingen worden verkocht (Tuinbouwafzetverordening 1945 en Tuinbouwteeltverordening). Naast de privaatrechtelijke bestaat een publiekrechtelijke verplichting. De belangrijkste uitzonderingen hierop zijn:

1. zaai-uien;
2. koolrapen, buiten de typische productiegebieden: Groningen, Friesland en de Bommelerwaard;
3. groen geplukte erwten en spinazie voor de conservenindustrie.

In deze gevallen komt de prijsvorming in gesloten ruil tot stand.

Hoewel de veilingen reeds vrij lang voorkomen, is hun betekenis in de eerste decennia van hun bestaan niet van overheersend belang geweest. Eerst na de eerste wereldoorlog waren vele tuinders van het belang der veilingen overtuigd, zodat hier en daar tot invoering van de statutaire verplichting werd overgegaan. Een krachtige stoot tot ontwikkeling van het veilingwezen is uiteraard uitgegaan van de invoering van de publiekrechtelijke verplichting in 1934 voor groente. In verband met de sinds dat jaar verleende overheidssteun aan de tuinbouw was het namelijk van groot belang de daarvoor in aanmerking komende producten geheel over de veilingen te laten lopen, waarbij hoeveelheden en gemaakte prijzen, inclusief de doorgedraaide kwantiteiten, scherp waren bepaald, zodat aan de hand daarvan de verdeling van de ondersteuning over de verschillende gewassen kon worden vastgesteld. De verplichting behield in de tweede wereldoorlog haar zin, zowel voor ons land in het kader van de prijsbeheersingsvoorschriften, als voor de bezettende macht, welke belang had bij goedkope leveranties aan Duitsland, en werd nog met enkele producten uitgebreid.

Over de wenselijkheid de publiekrechtelijke verplichting te handhaven lopen in de na-oorlogse jaren de meningen uiteen. Wordt er enerzijds op gewezen, dat dit bij de huidige prijsondersteunende maatregelen in de vorm van minimum-prijsfondsen gewenst zou zijn, anderzijds wordt dit, gezien de doeltreffende privaatrechtelijke regeling voor groente, bestreden. Voor fruit ligt de situatie wat anders, aangezien de fruitveilingen van geringere betekenis zijn, met name in Limburg en de Betuwe. In de „nieuwe” fruitgebieden is dit anders.

Als gevolg van de publiekrechtelijke verplichting is iedere teler verplicht zich aan te sluiten bij een veiling. Hij behoeft hiervan geen lid te zijn. Verder heeft het Bedrijfschap de bevoegdheid de teler toe te staan van veiling te veranderen of bij meer dan één veiling aangesloten te zijn.

Naast zijn betekenis als instituut ter bevordering van de vrije concurrentie, ontleent de veiling zijn betekenis aan de voorschriften, welke van kracht zijn t.a.v.:

1. kwaliteitscontrole, standaardisering van kwaliteit, verpakking en sortering; alle aangevoerde partijen worden gekeurd en geclassificeerd.

ficeerd overeenkomstig de bepalingen, welke in twee verordeningen van het Bedrijfschap zijn neergelegd. Daarnaast oefent het Uitvoer Contrôle Bureau (U.C.B.) contrôle uit op de voor export bestemde partijen. Hierop komen wij bij punt D terug;

2. het centraal koelen der producten;
3. de vermindering en overname van het delcredere-risico door plaatsing van insol-vabele handelaren op „zwarte lijsten”.

Handel en verwerkende industrie.

In de groothandel spelen naast de grossiers de verzendhandelaren en de exporteurs een rol van betekenis. De handelsmarges kunnen direct door het Bedrijfschap worden geregeld. Zij worden echter sinds April 1948 vrijgelaten, waarmee een vrije prijsvorming op de veilingen uitgebreid is met die in de handel. De functie van de groothandelaar, waaronder te verstaan die van verzendhandelaar, exporteur en grossier, mag niet in combinatie met die van klein-handelaar worden uitgeoefend (art. 4 Erkennings-reglement Kleinhandelaren en art. 4 Erkennings-reglement Groot- en Tussenhandel).

Met betrekking tot de vestigingseisen kan worden opgemerkt, dat voor de vestiging als handelaar zowel een *bedrijfsvergunning* nodig is als het voldoen aan de *erkenningsreglementen*. Voor de vestiging van de verwerkende industrie is alleen een *bedrijfsvergunning* nodig.

De verwerkende industrie kan de door haar benodigde producten zowel rechtstreeks op de veilingen betrekken als van de handel. Het eerste is regel. Voorts, doch dit is slechts toegestaan voor spinazie, kunnen de industrieën hun grondstoffen rechtstreeks van de kwekers betrekken (contractteelt).

C. Markt- en prijsregelingen in het binnenland.

Het na de bevrijding wegvallen van de Duitse markt en het spoedig op peil komen van de productie waren oorzaak, dat de behoefte aan de tijdens de bezetting van kracht zijnde maximumprijzen sterk afnam. Ook de rantsoenering verdween hierdoor eerder dan in de meeste andere sectoren. Er was echter nog een andere reden de rantsoenering van groente en fruit zo spoedig mogelijk op te heffen. Het aanbod is namelijk, afhankelijk van de weersomstandigheden, zeer onregelmatig, terwijl de waren bovendien snel aan bederf onderhevig zijn.

Deze feiten sluiten moeilijk aan op de, als gevolg van de rantsoenering, starre vraag. Daarbij voegt zich nog de onmogelijkheid om groente bij rantsoenering in rantsoenerings-eenheden uit te drukken. Dit bezwaar werd zo goed mogelijk ondervangen door middel van een klanten-binding. Reeds in April 1946 werd de maximumprijzenregeling, zowel voor groente als voor fruit, alsmede de rantsoenering afgeschaft. Hiermede was dus in principe een volledige vrijheid van prijsvorming hersteld. Men heeft dit resultaat echter niet over de gehele linie kunnen handhaven. Voor bepaalde fruitsoorten, welke men relatief goedkoop wilde houden, als appels, peren en pruimen, moesten tijdelijk weer rantsoenerings- en maximumprijfsvoorschriften worden ingevoerd (1946), evenals voor wintergroente (winter 1946/47).

In het voorjaar van 1947 verdween de rantsoenering definitief, terwijl de prijsvorming op de veiling door het Bedrijfschap werd vrijgelaten. Practisch ging de prijsregulering, nu echter geregeld door het Centraal Bureau, verder, zij het, dat het accent geheel anders kwam te liggen. Was er tot dusverre voornamelijk van maximum- of vaste prijzen sprake geweest, sinds 1947 overheerste het probleem der productieoverschotten en nam het aantal gevallen, waarin minimum- en vergoedingsprijzen werden ingesteld, steeds toe. In dit verband moet melding worden gemaakt van de vorming van een afzetfonds. Het Centraal Bureau beschikte als organisatie, welke zelf geen handel drijft, niet over de middelen om de kosten, verbonden aan de bevordering van de afzet, uit de gewone inkomsten te bestrijden. In 1947 nam echter de algemene vergadering van het C.B. het besluit over te gaan tot de vorming van een afzetfonds, waaraan 1% van de omzetten op de veilingen werd afgedragen. In 1948 en 1949 werd deze bijdrage gecontinueerd.

Sedert April 1948 heeft zich een nieuwe ontwikkeling voorgedaan in de opzet van de prijsreguleringen. Was tot dusverre de toestand aldus, dat de kosten van het ondersteunen van de markt ten laste van het L.E.F. kwamen, sinds April 1948 worden deze in eerste instantie door de betrokkenen zelf gedragen. De opzet is in het kort aldus:

De mogelijkheid is geschapen tot het in het leven roepen van zogenaamde weerstands-

fondsen. Deze worden ingesteld door het C.B. in nauwe samenwerking met het Bedrijfschap. Doel is het tegengaan van marktbederf in tijden van massale aanvoer. Men tracht dit te bereiken door een bodem in de markt te leggen:

1. door het stellen van *ophoudprijzen* voor op de veilingen aangevoerde producten. Een ophoudprijs is een limiet, waarbeneden een product op de veiling niet wordt verhandeld. Daalt de werkelijke prijs op de veiling beneden deze limiet, dan wordt het product uit de markt genomen. De ophoudprijzen liggen beneden de kostprijzen.
2. door het aan de telers uitkeren van *vergoedingsprijzen* voor producten, welke de ophoudprijs niet bereiken. De vergoedingsprijs draagt dus het karakter van een minimumgarantieprijs. Deze prijs ligt weer beneden de ophoudprijs.

De middelen benodigd voor de uitkering van de vergoedingsprijzen worden verkregen uit heffingen per kg product over de veilingomzettingen ten tijde dat het betrokken product deze kan dragen, dus wanneer het vrij schaars is, en voorts uit eventuele opbrengsten van het doorgedraaide product. Is de periode van het massale aanbod aangebroken, dan kan, indien nodig, uit het door de heffingen gevormde fonds de uitkering der vergoedingsprijzen worden betaald. Voor een aantal gevallen is de mogelijkheid tot suppletie opengelaten:

1. Er zal in bepaalde gevallen een duidelijke samenhang zijn waar te nemen in het prijsverloop van producten, welke in dezelfde tijd worden geoogst. De mogelijkheid is nu opengelaten dergelijke producten tot één groep samen te brengen. Dit vindt echter steeds achteraf plaats en dan nog alleen, indien zou blijken, dat het fonds van één dier producten ontoereikend is.
2. Naast deze samenhang in de consumptie bestaat er ook een samenhang in de productie. De productie van diverse groenten is alternatief, zodat deze, afhankelijk van de prijzen, belangrijke verschuivingen in de een of andere richting kan vertonen. Om deze reden is het mogelijk gemaakt groepsvorming van productieverwante artikelen tot stand te brengen. Ook in dat geval wordt suppletie toegepast, indien achteraf blijkt, dat een der fondsen te kort geschoten is. Is deze productie- of consumptieverwantschap niet of

weinig aanwezig, dan is er alle reden, om de diverse fondsen niet „coöperatief” aan te wenden, teneinde de gewenste sanering van het aanbod niet te belemmeren.

3. Bovendien bestaat de bepaling, dat bij eventuele tekorten gesuppleerd kan worden uit het afzetfonds voor groente.

Practisch is de gang van zaken in het kort als volgt. Zodra het C.B. van mening is of bemerkt, dat er belangstelling bestaat om voor een bepaald product een minimumprijsfonds te vormen, roept het voor dit product een productencommissie bijeen. Indien het advies van deze commissie positief uitvalt moet, aler de regeling definitief van kracht kan worden nog overeenstemming zijn bereikt met het Ministerie van Landbouw en met de Organisatie-commissie „Groenten” uit de Stichting voor de Landbouw. Het Ministerie heeft voor het seizoen 1948/49 de goedkeuringen van deze regelingen gedelegeerd aan het Bedrijfschap. Voorts werd, toen de financiële zijde van het contract betreffende de export naar Duitsland (in 1948) nog niet definitief was geregeld, besloten, dat voor dat seizoen de overheid 50% van de uitkeringen voor doorgedraaide producten tot een maximum van f 2,5 miljoen voor haar rekening zou nemen. Deze oplossing is komen te vervallen, toen de betaling van deze leveranties was geregeld.

Zoals gezegd, elk product waarvoor een minimumprijsfonds is ingesteld, brengt in een bepaalde periode — meestal een jaar — door middel van heffingen de middelen bijeen, welke nodig zijn om in die periode voor dat product een minimumprijs te garanderen. Indien aan het einde van het jaar blijkt, dat een voordelig saldo resteert, komt dit saldo geheel ten goede aan het fonds, dat het volgende jaar voor dit product zal worden bijeengebracht. Niet voorzien is in de bestemming van dit saldo, wanneer in het volgende jaar geen fondsvorming voor dit product plaatsvindt. Practisch zijn alle fondsen gecontinueerd. Ook het vóór het instellen van de weerstandsfondsen toegepaste principe de vergoedingsprijzen lager te houden dan de ophoudprijzen is gehandhaafd. De vergoedingsprijs varieert van 60 tot 80% van de ophoudprijs, afhankelijk van de kwaliteit. Er is dus per product slechts één ophoudprijs, doch een veelheid van vergoedingsprijzen.

Bij het vaststellen van de ophoud- en ver-

goedingsprijzen wordt met diverse aspecten rekening gehouden:

1. Het is gewenst, dat de ophoudprijs beneden de kostprijs ligt. Dit is noodzakelijk om de gunstige tendentie tot spreiding van het aanbod niet te belemmeren. De aanvoer van bijna alle groentesoorten vertoont hetzelfde verloop: een korte periode van massale aanvoer, voorafgegaan en gevolgd door een periode met een veel geringere aanvoer. Overschotten treden derhalve als regel op tijdens en kort na de productietop en gaan gepaard met scherpe prijsdalingen. Verder is het zo, dat de productietoppen van een groot aantal groentesoorten niet ver uiteen liggen, zodat bedrijven met een ongeveer gelijk productieassortiment een gemeenschappelijke periode van dicht opeenvolgende toppen kennen. De ervaring heeft nu geleerd, dat hier een zekere natuurlijke sanering optreedt in dié zin, dat men door wijzigingen in de teeltwijze en in het assortiment een spreiding in het aanbod tracht te bereiken, zowel per product als in het assortiment. Door nu een bodem in de markt te brengen, waarbij de ophoudprijzen boven de kostprijzen zouden liggen, zou in belangrijke mate deze economisch gunstige stimulans tot spreiding van het aanbod wegvallen.

2. Hiermede nauw verband houdend is het voorts van belang, dat de minimumprijsregeling niet alleen de spreiding in, doch ook een doelmatiger omvang van het aanbod in totaal helpt bevorderen, door dié productiecapaciteit uit te schakelen, welke relatief het minst geschikt blijkt in een bepaalde aanwending. Dit wordt het beste bereikt door het vaststellen van één minimumprijs, ongeacht de kwaliteitsverschillen, welke ook weer beneden de kostprijs van het betreffende product moet liggen. Dit heeft tot gevolg, dat de vastgestelde minimumprijs een scheiding in de markt te weeg brengt tussen de betere kwaliteiten, welke minstens tegen de gestelde prijslimiet afzet vinden, en de mindere kwaliteiten, welke deze limiet niet bereiken en uit de markt worden genomen. De telers der uit de markt genomen kwantiteiten ontvangen vervolgens een vergoeding, welke de kosten niet dekt. Daar verondersteld mag worden, dat op langere termijn een zeker verband bestaat tussen de kwaliteit van het product enerzijds en het productiegebied, resp. de teler anderzijds, mag uit dien hoofde worden verwacht, dat er

van deze regeling een sanerende invloed op het aanbod zal uitgaan. Het feit, dat er nog een variatie in de vergoedingsprijzen naar kwaliteit is aangebracht heeft op de door de uniforme minimumprijs veroorzaakte „scheiding” uiteraard geen invloed meer, doch bevordert nog wel, dat de druk op een bepaalde teelt (in een bepaald gebied) groter is, naarmate de productieomstandigheden ongunstiger zijn.

3. In overeenstemming met het onder 1 en 2 vermelde is bepaald, dat, indien de productencommissie van mening is, dat de afzetmogelijkheden van een product in de toekomst in het algemeen, of in een bepaalde periode zich ongunstig zullen ontwikkelen, de ophoudprijs op een lager niveau zal worden vastgesteld dan in het omgekeerde geval.

4. De ophoudprijs van een product dat verwerkingsmogelijkheden heeft, wordt in de regel hoger gesteld dan voor een product zonder verwerkingsmogelijkheden. De aanwezigheid van een alternatieve aanwending maakt de positie van het product sterker. Daarenboven is een product met verwerkingsmogelijkheden juist veelal hierop aangewezen. Aangezien tenslotte de kosten van het te verwerken product slechts een gering percentage van de totale eindprijs uitmaken, zijn de fabrikanten over het algemeen in staat redelijke prijzen voor deze producten te betalen, mits zij er zeker van zijn, dat de concurrenten deze producten niet goedkoper in handen krijgen. De afname zal dus practisch niet worden beïnvloed door de hoogte van de ophoudprijs. Integendeel, juist indien de markt een dalende tendenz vertoont, durft een fabrikant eerst op volle capaciteit te gaan werken en in te kopen als het niveau der ophoudprijzen bijna bereikt is.

Tot nu toe zijn alleen minimumprijsfondsen ingesteld voor groente. De mogelijkheid bestaat echter, dat zij ook voor fruit in het leven worden geroepen. De zeer overvloedige pruimenooft in 1948 kon nog volgens de oude methode worden afgezet. D.m.v. het in 1947 gevormde afzetfonds kon het C.B. een deel van de pruimenooft, dat anders vernietigd had moeten worden, overnemen en voor eigen rekening laten verduurzamen.

Als uitzondering op de vrije prijsvorming op de veiling moet nog melding worden gemaakt van de leveranties van bepaalde contingenten

zacht fruit aan de fruitverwerkende industrie. Hierin wordt voorzien door van alle op de veiling aangevoerde partijen een bepaald percentage voor industriële verwerking te bestemmen en deze tegen vaste en relatief lage prijzen aan de industrie ter beschikking te stellen. Hiermede wordt enerzijds bereikt, dat de vruchtenpulp-productie — voor een belangrijk deel bestemd voor export — en de jamfabricage — voor een groot deel bestemd voor de binnenlandse consumptie — niet te duur worden. Anderzijds zijn de telers hierdoor niet gedupeerd, aangezien het resterende tegen vrije prijzen wordt geveild, welke over het algemeen na deze beperking van het aanbod op een goed niveau liggen.

Alvorens de vraag te beantwoorden of verwacht mag worden, dat deze regeling sanerend zal werken, is het nuttig er op te wijzen, dat de huidige opzet, zoals die sinds April 1948 bestaat, geen principiële wijziging heeft gebracht. De in het voorgaande ter sprake gekomen begrippen: ophoudprijs en vergoedingsprijs zijn niet nieuw en hebben voor de telers sinds voorjaar 1948 geen andere klank of betekenis gekregen. Voor hen is dus feitelijk weinig veranderd. Ook het gestelde doel, het tegengaan van marktbederf in tijden van massale aanvoer is niet nieuw; het gold evenzeer tijdens de minimumprijsregelingen vóór de bewuste datum in 1948. Resterende derhalve het feit, dat de kosten, verbonden aan het ondersteunen van de markt, bij de nieuwe opzet in eerste instantie door de betrokkenen zelf worden gedragen. Gezien de onzekere vooruitzichten voor de export wilde men voorkomen, dat eventueel later uitsluitend bij de Overheid om steun moet worden aangeklopt.

Wat de sanerende werking betreft zij tenslotte opgemerkt, dat, indien er een wanverhouding is tussen productie- en afzetmogelijkheden, sanering door middel van directe beperking van het aanbod één der methoden is, welke een oplossing kunnen bieden. In beperkte mate komt dit reeds voor (teeltvergunningen). De weg, die men voorts nog volgt is echter een andere en wel deze, dat men in de eerste plaats probeert de opbrengst te vergroten door splitsing van de markt. Een indirecte invloed wordt op de productie uitgeoefend, zoals vermeld, door de minimum- en vergoedingsprijzen beneden de kostprijzen te fixeren, alsmede door de vestigingsvoorwaarden. Eerst indien deze pogingen onvoldoende resultaat opleveren is directe aanbodbeperking de

enig overgebleven weg. De methode van fondsvorming is dus slechts als een sanering van een beperkte strekking te beschouwen. Zij biedt voornamelijk een correctie op de tijdelijke overvoeringen van de markt, zoals die bij tuinbouwproducten nu eenmaal regelmatig optreden, als gevolg van:

1. de concentratie van het aanbod tot een kort tijdsbestek door plotseling optredende perioden van gunstig weer en
2. storingen in de afzet.

Het is echter niet bedoeld als redmiddel tegen de gevolgen van een totale overproductie van één of meer producten en kan in zo'n geval om technische redenen geen uitkomst bieden, aangezien er dan tegenover de uitbetaling der vergoedingsprijzen geen of onvoldoende heffingen staan.

Het heeft in het kader van dit overzichtje weinig zin het verloop der afzonderlijke prijsregelingen te volgen. Volstaan zij met een opsomming van de belangrijkste minimumprijsfondsen, welke in 1948 tot stand kwamen; het waren die voor de producten: andijvie, spinazie, sla, komkommers, tomaten; bloemkool, rode-, witte- en savoyekool, spruiten; krotten, peen en bonen. Deze fondsen zijn in 1949 gecontinueerd.

D. Exportregelingen.

Naast de beïnvloeding van de productie en de prijsvorming d.m.v. teeltvergunningen en minimumprijzen kan bij de in- en uitvoer met heffingen worden gemanipuleerd, waardoor de prijzen in het binnenland in het kader van de door de Regering gevoerde prijspolitiek kunnen worden gehouden. In enkele gevallen is dit na de oorlog toegepast en wel bij de import uit en export naar België.

Ter sprake kwam reeds de controle van kwaliteit en sortering op de veilingen en de controle, welke het U.C.B. hierop uitoefent. Naast deze eerste controle vindt soms nog een tweede plaats in de pakloodsen der exporteurs en tenslotte nog een derde bij de grens ingeval van export over land of in het schip ingeval van export over zee. Bij deze controle treedt het U.C.B. op als uitvoerder van de Landbouw Uitvoerwet 1938.

De export, welke plaatsvindt tegen de door

het Bedrijfschap vastgestelde minimum-exportprijzen geschiedt door:

1. de exporteurs, voor eigen rekening en risico;
2. de Groefex, een combinatie van exporteurs, voor rekening en risico van het C.B.

De export is niet geheel vrij: exporteren mochten tot voor kort slechts dié exporteurs, die als zodanig erkend waren, hetgeen onder meer inhield, dat zij ook vóór de oorlog reeds als exporteur optraden (Bedrijfsvergunningenbesluit 1941). Dit was dus een verstarrend element. Deze verstarling is in 1949 in zoverre verminderd, dat thans ieder erkend groothandelaar als exporteur kan optreden. Uitvoer door de exporteurs voor eigen rekening en risico is thans regel. In dat geval geschiedt de export, zoals gezegd, tegen minimum-exportprijzen (voor Duitsland ook maximumprijzen; zie onder), welke periodiek aan de zich wijzigende omstandigheden worden aangepast. Verdeling der in de handelsverdragen opgenomen contingenten over de gegadigden-exporteurs volgens een bepaalde maatstaf, bijvoorbeeld een basisjaar, vindt niet plaats. Men huldigt hier het principe: „Wie het eerst komt, het eerst maalt”, hetgeen ter stimulering van de export in dit geval de beste methode wordt geacht.

De uitvoer naar Duitsland nam tot voor kort een geheel eigen plaats in. De export naar dit land gaf in de afgelopen jaren een sterk wisselend beeld te zien, afhankelijk van het succes, waarmee met de bezettingsautoriteiten inzake groente- en fruitleveranties werd onderhandeld. Uiteraard vonden deze onderhandelingen plaats door een centraal orgaan. Vóór 1948 was dit het Aan- en Verkoopbureau voor Tuinbouw- en Sierteeltproducten, dat tevens transacties afsloot en uitvoerde via de Groefex, de combinatie van exporteurs. In 1948 werd het contract met de bezettingsautoriteiten afgesloten door het C.B., dat de transactie op eigen naam en voor eigen risico afsloot, terwijl de uitvoering hiervan weer door de Groefex geschiedde. Het Aan- en Verkoopbureau bleef voor de administratieve afwikkeling nog ingeschakeld. Bij het in werking treden van het aanvullend handelsverdrag per 1 Mei 1949 is het systeem van de gecentraliseerde export verlaten, met uitzondering van de leveranties aan de Britse bezettende macht. De export naar Duitsland vertoont derhalve sindsdien grote overeenkomst met die naar andere landen. Er bestaan echter op dit punt nog enkele verschillen:

1. De prijzen, inclusief de kosten en winstmarges mogen niet boven of beneden de telkenmale per product gestelde maximum- en minimumprijzen liggen. Bij export naar andere landen komen geen maximumprijzen voor. Voor Duitsland moesten deze door ons tijdens de onderhandelingen met de bezettingsautoriteiten worden geaccepteerd.
2. Met het bovenstaande houdt verband een regeling, waarbij bepaald is, dat er slechts uitvoermachtigingen verstrekt mogen worden op telkenmale door het C.B. per circulaire bekend gemaakte producten.

Met betrekking tot de export naar België kan worden opgemerkt, dat als gevolg van de nog geringe organisatie van de groente- en fruittelers in dat land, het geen ongewoon verschijnsel is, dat deze producten aldaar beneden de kostprijs aan de handel worden verkocht. Gezien de nadelige gevolgen hiervan voor beide landen, en teneinde de mogelijkheid te scheppen om aan beide partijen een zekere bescherming van de eigen teelt te verlenen, is sinds Juli 1947 een regeling van kracht, welke hierop neerkomt, dat wederzijds slechts zal worden geïmporteerd tegen minimumprijzen, gebaseerd op de kostprijzen van het importerende land. Deze regeling heeft aanleiding gegeven tot het toepassen van zogenaamde monopolieheffingen. Tot op heden heeft dit systeem, met uitzondering van de in 1947 plaatsgevonden hebbende kersenimport³⁾ in Nederland een bevredigend verloop gehad. Tot voor kort kwamen de heffingen bij export naar België ten bate van het L.E.F.; later is bepaald, dat door een verhoging van de exportprijzen de telers zelf de meer-opbrengst in handen krijgen. Door het ontbreken van het daartoe benodigde administratieve apparaat en de nog geringe organisatie in België, vinden waar nodig de heffingen plaats bij import uit België, teneinde de prijzen op het voor Nederland geldende minimumniveau te houden. Deze heffingen komen wel ten bate van het L.E.F.

---

¹⁾ Waarbij de erkenning als aangeslotene bij het Bedrijfschap wordt geregeld.

²⁾ Tuinbouwteeltvergunning. Dit is geen vestigings-eis, doch beoogt de regeling van de productie.

³⁾ Door een scherper toewijzing van francs aan de importeurs heeft zich een situatie, zoals die zich voordeed bij de kersenimport, niet kunnen herhalen.

SUMMARY

The underlying principle of this investigation is to give a brief survey of the present situation in the field of market and price policies in Dutch agriculture. An attempt has been made to place these policies against the background of the new trend in the agricultural policy announced by the Government at the end of 1948.

In the first chapter a distinction is made between the objects aimed at on the one hand and the means applied for this purpose on the other. It is these means that may be regarded as the object proper of the market and price policies. After a rough survey of the objects aimed at, a few general aspects of the means applied and their mutual relation are more elaborately dealt with. A passing reference is also made to the legal basis on which the adopted policy is founded, and a survey is given of the authorities involved in the execution of the regulations.

In the subsequent chapters an outline is given of the most important regulations for arable crops and the products of the livestock industry and for vegetables and fruit.

ALPHABETISCH REGISTER

- Aan- en Verkoopbureau voor Akkerbouw-**
producten (A.V.A.), 16, 19, 20, 21, 24, 26, 27
Aan- en Verkoopbureau voor Tuinbouw- en
Sierteeltproducten, 16, 47
aanvullingsmelkregeling, 31-34
afgeleide prijsvorming, 10 e.v.
 — basisprijs, 10 e.v.
 — vaste prijs, 10 e.v.
afzetfonds, 43, 45
areaalheffing, 25

Basisprijs, 10 e.v.
B.E.A. II, 16, 24, 25
Bedrijfsschap voor Aardappelen, 19
 — — Granen, Zaden en Peulvruchten, 19,
 20-22
 — — Griend en Riet, 19
 — — Groenten en Fruit, 41-44, 47
 — — Hooi, Stro en Ruwvoerders, 19, 27
 — — Margarine, Vetten en Oliën, 16, 26 e.v.
 — — Pluimvee en Eieren, 16, 38, 39
 — — Sierteeltproducten, 41
 — — Suiker, 19, 26
 — — Tuinbouwzaden, 41
 — — Vee en Vlees, 16, 28-30
 — — Veevoeder, 19, 22
 — — Vlas en Hennep, 19, 27-29
 — — Zaaizaad en Pootgoed, 19, 24
 — — Zuivel, 16, 31-34
bedrijfsvergunning, 43
Bedrijfsvergunningenbesluit 1941, 42, 47
Besluit Algemeen Vestigingsverbod, 42
bodem in de markt, 18, 30, 33, 34, 44, 45

Centraal Bureau voor Margarine, Vetten en
Oliën, 16
 — — van de Tuinbouwveilingen (C.B.),
 41-45, 47
 — Kantoor voor de Graanhandel (Cekagra),
 20, 21
centrale export, 14, 15, 16, 24, 25, 30, 31, 35, 36,
38, 41, 47
Centrale Contrôle Dienst (C.C.D.), 21

centrale import, 16, 19, 20, 28, 30
contingentering, 28, 30, 35
contractteelt, 43
Crisiscentrales, 42

Egalisatietoelagen, 31, 32
erkenningssystemen, 36, 41-43
Erkenningssysteem Kleinhandelaren, 43
 — Groot- en Tussenhandel, 43
exportzegels, 37-39

Fokzeugtoewijzing, 28
fondsvorming, 10, 15, 19, 24, 42, 43-46

Garantieprijs/gegarandeerde prijs, 11 e.v.
Groefex, 47
grondprijs, 10, 24

Heffing (in het binnenland/aan de grens), 12-
15 e.v.
Hoofdbedrijfschappen, 16
Hoofdbedrijfsschap voor Akkerbouwproducten
(H.B.A.), 16, 19
 — — voor Tuinbouwproducten, 16, 41

In- en Verkoopbureau voor Zuivel (I.V.Z.),
16, 30, 34-36
(in)leveringsplicht, 31, 32, 34-36

Kuikentoeijzing, 36, 37, 38

Landbouw-Crisiswet 1933, 16
 — Uitvoerwet 1938, 46
 — Egalisatiefonds (L.E.F.), 12 e.v.

Maximumprijs (regeling), 10 e.v.
melkbestemming, 31, 32-35
melkprijsstoeslag, 31, 32, 34-36
mengvoorschriften, 18, 22, 25
mestcontract, 28
minimum-deviezenbedrag, 35, 36, 44
minimumprijs, 10 e.v.
minimumprijs-fondsen, 10, 15, 19, 24, 42, 43-46

Nederlandse Grondstoffen Associatie (N.O.G.A.),
27

Onderbezettingsvergoeding, 32, 34

ophoudprijs, 10, 44-46

Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941, 16,
19

Organisatiecommissie Groenten, 44

overname markt, 28-30

overnemer, 29

Plaatselijke Bureauhouder (P.B.H.), 19, 20, 23,
37, 38

Pluimvee- en Eieraankoopbureau, 16, 38, 39

Poter-Egalisatiefonds, 24, 25

privaatrechtelijke veilplicht, 42

— marktorganisatie, 15

productencommissie, 44, 45

productieheffing, 12 e.v.

productietoeslag, 12 e.v.

Provinciale Beroepscommissie, 37

— Voedselcommissaris (P.V.C.), 28

publiekrechtelijke veilplicht, 42

Rantsoenering boter, 30, 33

— brood, 21, 22

— eieren, 37, 38

— granen, 21-23

— groente en fruit, 43

— kaas, 30, 35

— melk, 30

— vlees, 28, 29

— veevoeder (krachtvoeder), 21-23, 37

Regerings aan- en verkoopbureau's, 14, 15, 16

registratiekaart, 28

richtprijs, 10 e.v.

Statutaire veilplicht, 42

Stichting tot het exporteren van aardappelen

B.E.A. II, 24, 25

— Voedselvoorziening-Importbureau (V.I.B.),

16, 19-21, 27, 30

streefprijs, 10, e.v.

subsidie/subsidiëring (toeslag), 12-15, e.v.

subsidie aardappelmeel, 25

— boter, 30, 34, 35

— brood, 21

— consumptiemelk, 30, 35

— eieren, 37

— granen, 21

— kaas, 30, 34, 35

— koolzaad, 26

— krachtvoeder, 21, 22, 36

— margarine, 26

— melk, 30-36

— plantaardige vetten en oliën, 26

— suiker, 26

— tarwe, 21

— vlees, 28-30

Toeslag (subsidie), 12-15 e.v.

Tuinbouw Afzetverordening, 42

— Teeltvergunning, 42, 46

— Teeltverordening, 42

Uitvoer Contrôle Bureau (U.C.B.), 43, 46

Vakgroep Groothandel in boter, 36

— — in kaas, 36

vaste (basis)prijs, 10 e.v.

Vee- en Vleesaankoopbureau, 16, 29, 30

veiling, 42-45

veilplicht, 41, 42

Vereniging van Inheemse Tarweafnemers (Vita),
20, 21

vergoedingsprijs, 10, 41, 43-46

Voedselvoorziening-Importbureau (V.I.B.), 16,
19-21, 27, 30

Weerstandsfondsen, 43-46

wintermelkprijs, 35

Zomerelkprijs, 35